

**UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
FILOZOFICKÁ FAKULTA**

KATEDRA SOCIOLOGIE A ADRAGOGIKY

SOCIÁLNÍ EXKLUZE LIDÍ BEZ DOMOVA

Social Exclusion of Homeless People

Bakalářská diplomová práce

DANIELA KADLECOVÁ

Vedoucí bakalářské diplomové práce: PhDr. HELENA KUBÁTOVÁ, Ph.D.

Olomouc 2011

Prohlašuji, že jsem tuto práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Bohumíně dne 22.11.2011

Daniela Kadlecová

Poděkování

Děkuji PhDr. Heleně Kubátové, Ph.D. za odborné vedení bakalářské diplomové práce. Zároveň děkuji své rodině za psychickou podporu a své mamince za cenné rady.

ANOTACE

Předmětem bakalářské práce se stal popis problematiky a příčin sociální exkluze části bohumínské populace bezdomovců.

Hlavním cílem práce a následně i výzkumu bylo popsat problematiku příčin bezdomovectví jako sociálního jevu z hlediska spouštěcích mechanismů a faktorů sociální exkluze.

V teoretické části, opírající se o odbornou tématickou literaturu, se objasňují pojmy sociální exkluze, inkluze a koheze a jejich problematiky vlivu na vznik životní situace, ve které se může část populace nacházet. Popisuje a vymezuje skupiny osob ohrožených exkluzí s výčtem jejich charakteristik. Zaměřuje se především na problematiku příčin, průběhů a důsledků bezdomovectví jako extrémní formy sociální exkluze včetně problematiky s jeho definováním. Věnuje pozornost řešení problematiky bezdomovectví v rámci již uskutečněných výzkumů.

Praktická část zkoumá na základech zvolené metodologie problému osob vyloučených na okraj společnosti, zaměřuje se na rozpoznání faktorů a spouštěcích mechanismů způsobujících jejich současnou situaci. Na základě rozboru bylo vytvořeno a popsáno několik kategorií příčin vyvolávajících bezdomovectví.

Klíčové slova : bezdomovectví, faktory bezdomovectví, sociální exkluze, sociální koheze, sociální inkluze, typologie bezdomovectví

ANOTATION

The topic of this thesis is a description and evaluation of sources of social exclusion considering a part of Bohumín's homeless population.

Major goal of the thesis as well as subsequent research was to describe sources of homelessness as a social phenomenon from the point of view of its initiating mechanisms and factors of social exclusion.

In theoretical part, supported by corresponding literature, we explain the terms social exclusion, inclusion and cohesion and how they affect life situations of a specific part of population. It describes and defines groups of people endangered by exclusion, including their characteristics. Main focus lies in describing sources, courses and consequences of homelessness as an extreme form of social exclusion including its definition. It also focuses on solving the problem of homelessness within the terms of previous researches.

Practical part, supported by appropriate methodology, examines the problems of people who found themselves on society's periphery and focuses on recognising the factors and initiating mechanisms leading to their current situation. Based on this analysis was created and described several more categories of causes, which evoke homelessness.

Key terms: homelessness, factors of homelessness, , social cohesion, social exclusion, social inclusion, typology of homelessness.

ÚVOD	7
1 VYMEZENÍ SOCIÁLNÍ EXKLUZE V KONTEXTU KONCEPTU SOCIÁLNÍ SOUDRŽNOSTI	9
<i>1.1 Koncept sociální koheze .....</i>	<i>9</i>
1.1.1 Obsah soudržnosti.....	9
1.1.2 Dimenze sociální soudržnosti	11
1.1.3 Sociální koheze v České republice	11
<i>1.2 Koncept sociální exkluze .....</i>	<i>12</i>
1.2.1 Společenské změny.....	12
1.2.2 Vymezení a charakteristika sociální exkluze.....	12
1.2.3 Příčiny sociální exkluze.....	14
1.2.4 Dimenze sociální exkluze	15
1.2.5 Sociální exkluze v České republice	15
2 VYMEZENÍ SOCIÁLNÍCH SKUPIN OHROŽENÝCH SOCIÁLNÍ EXKLUZÍ SE ZAMĚŘENÍM NA SKUPINY OSOB BEZ DOMOVA	16
<i>2.1 Skupiny osob ohrožených exkluzí .....</i>	<i>16</i>
2.1.1 Rizikové faktory	18
2.1.2 Vymezení skupin osob bez domova	18
2.1.3 Podpora cílových skupin.....	19
3 VYMEZENÍ FENOMÉNU BEZDOMOVECTVÍ VČETNĚ PROBLÉMŮ SPOJENÝCH S JEHO DEFINOVÁNÍM	20
<i>3.1 Konkrétní přístupy k definicím a typologiím bezdomovectví a sociální souvislosti .....</i>	<i>20</i>
<i>3.2 Typologie bezdomovectví .....</i>	<i>21</i>
3.2.1 Typologie bezdomovectví ETHOS.....	21
3.2.2 Typologie ETHOS v českém prostředí.....	22
3.2.3 Tradiční typologie bezdomovectví	23
<i>3.3 Terminologie problematiky bezdomovectví, bezdomovství .....</i>	<i>23</i>
3.3.1 Od vyhnání z ráje po osobu bez přístřeší.....	23
3.3.2 Česká terminologie	24
<i>3.4 Faktory vyvolávající bezdomovectví, spouštěcí událost, fáze .....</i>	<i>26</i>
3.4.1 Faktory objektivní.....	26
3.4.2 Faktory subjektivní	26
3.4.3 Spouštěcí událost	27

3.4.4	Fáze bezdomovectví	27
3.5	<i>Procesy začleňování bezdomovců</i>	28
4	VÝSLEDKY JIŽ USKUTEČNĚNÝCH VÝZKUMŮ FENOMÉNU	
	BEZDOMOVECTVÍ	30
4.1	<i>České publikace</i>	30
4.2	<i>Instituce zabývající se výzkumem</i>	32
4.3	<i>Dokumenty</i>	33
4.4	<i>Význam výzkumů</i>	34
5	PŘEDMĚT, PŘEDPOKLAD, CÍL, VÝZKUMNÁ OTÁZKA	34
5.1	<i>Předmět a předpoklad výzkumu</i>	36
5.2	<i>Cíl výzkumu a výzkumné otázky</i>	37
5.3	<i>Metodika výzkumu</i>	38
5.3.1	Metody a techniky sběru dat	38
5.3.2	Výběr výzkumného souboru	39
5.3.3	Způsob zpracování dat	39
6	VÝZKUM – KAZUISTIKY	40
6.1	<i>Respondent č. 1</i>	40
6.2	<i>Respondent č. 2</i>	43
6.3	<i>Respondent č. 3</i>	45
6.4	<i>Respondent č. 4</i>	48
6.5	<i>Respondent č. 5</i>	50
6.6	<i>Vyhodnocení dat</i>	52
	ZÁVĚR	55
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY:	57
	SEZNAM PŘÍLOH	60

Úvod

Poznávání problematiky životní situace osob, které se zjevně liší od ostatní části populace, z pohledu sociálního pracovníka, byl impulsem k volbě tématu předkládané bakalářské práce. Denně se s těmito osobami, dnes už mými klienty, setkávám v rámci svých pracovních povinností. Poznávám tak, že v životě mnohých lidí mohou nastat takové krizové situace nebo události, s nimiž se nemohli nebo nebyli tito lidé schopni sami bez pomoci se vyrovnat, způsobující jim pak vážné ohrožení jejich postavení ve společnosti nebo vyloučení až na její okraj. Lidé se dostávají do životní etapy, kterou pro její charakteristické rysy známe pod všeobecně používaným pojem – bezdomovectví.

Jaké osobní tragédie tyto lidi přivedly až k životu na ulici, co bylo tou událostí, jež spustila celou řadu dalších příčin, jaká rizika sebou nese život bez domova. Pokládala jsem si takové otázky, věděla jsem však, že při hledání odpovědí problém nevyřeším. Očekávala jsem ale, že se s příčinami seznámím, že bych jim mohla porozumět a získané poznatky využít ve své další práci sociálního pracovníka i využít při řešení problémů osob bez domova v rámci Komunitního plánování sociálních služeb města Bohumín. Právě tato snaha poznat a porozumět příčinám životní situace lidí vyloučených ze společnosti mě inspirovala k výběru tématu této práce – sociální exkluze lidí bez domova.

Hlavním cílem bude popis problematiky příčin bezdomovectví jako sociálního jevu z hlediska spouštěcích mechanismů a faktorů sociální exkluze.

Teoretická část této práce bude rozdělena do několika částí, ve kterých se zaměřím na určitou oblast vztahující se k tématu práce. První část bude věnována vymezení sociální exkluze v kontextu sociální soudržnosti, zejména konceptu sociální koheze a sociální exkluze. Navazovat bude druhá část se zaměřením na vymezení sociálních skupin ohrožených okluzí se zaměřením na skupiny osob bez domova. Ve třetí části bude nutné se zaměřit na rozsáhlou problematiku bezdomovectví včetně problémů s jeho

definováním. Pokračovat v rozvíjení teoretické části práce budu v části čtvrté zabývající se závěry výzkumů odborníků na tuto problematiku tak, jak jsou uváděny v jejich publikacích a zprávách.

Praktická část bude věnována samostatnému výzkumu, ve kterém se budu snažit využít uváděné teoretické poznatky tak, aby mě vedly ke správným postupům, poznatkům a závěrům vyplývajícím z vlastního výzkumu.

SOCIÁLNÍ EXKLUZE LIDÍ BEZ DOMOVA

1 Vymezení sociální exkluze v kontextu konceptu sociální soudržnosti

V průběhu vývoje lidské společnosti žily osoby či skupiny, které se snažily naplňovat své životní potřeby, snažily se zapojit se do společenského života, navázat mezilidské vztahy. V každém společenském zřízení ale žily a žijí osoby či skupiny, které jsou ohroženy nenaplňováním svých životních potřeb, jsou ohroženy vyloučením, ať už krátkodobě či dlouhodobě, z možnosti pracovat, z možnosti užívat svých práv, bohatství společnosti, užívat si domova. Vysvětlení těchto procesů patří k teoretickým konceptům sociální koheze a exkluze.

1.1 Koncept sociální koheze

1.1.1 Obsah soudržnosti

Ve své dávné minulosti si stejně jako ostatní živočichové museli naši biologičtí předkové vedle uspokojování základních fyziologických potřeb vytvářet a upevňovat vzorce chování, které jim umožňovaly v měnících se životních podmínkách přežít. Člověk se díky jim naučil poradit si s učením dobývat a ochránit teritoria, dostatečně se adaptovat a předávat při rozmnožování adaptivní znaky, tzn. nejen vlastnosti fyziologické, ale i předávání vzorců chování, norem a hodnot. Prosazování některých vytvořených vzorců bylo důležité v průběhu vývoje společnosti pro udržení skupiny a života v ní natolik, že se prosazují, i když v pozměněné formě, dodnes. Např. vytváření vlastního teritoria a jeho ochrana v době sběračů a lovců se dnes vymezuje na ochranu prostoru rodiny a sousedství. A snaha o prosazení dominantního postavení, kdy se dříve ten nejsilnější a nejschopnější stal vůdcem tlupy, kmenovým náčelníkem, přetrvává až k dnešnímu boji o vedoucí postavení, popřípadě k získání funkce.

Upevňování rodových zvyků, pravidel chování, vytváření hodnot a norem se postupně přetvářejí na různá práva a zákony až po dnešní právní

řád. Podmínky dávných populací se mění, ale mnohé znaky úspěšně proces vývoje společnosti nejen přežily, ale naopak se zdokonalily.¹

Potřeba někam a k někomu patřit nutila naše biologické předky vytvářet skupiny – seskupení osob řídicích se stejnými normami a hodnotami, s vědomím sounáležitosti a vyznačujících se určitými znaky (příbuzenský vztah). Skupina pak se stává sociální jednotkou, do níž jedinec patří, v níž spolu na základě důvěry musí lidé vycházet (Hartl, Hartlová 2000, s. 541-543). Potřeba důvěry je jedním ze základů soudržnosti, protože umožňuje vzájemnou komunikaci a spolupráci na společenských cílech. Tvoří základ mezilidských vztahů, skupin i utváření institucí, politické a ekonomické proměny společnosti (Sedláčková, Šafr, Häuberer 2009).

Důvěra jako základní potřeba každého jedince je jedním ze základních požadavků společenského soužití, umožňuje vzájemnou komunikaci mezi aktéry (jedinci či instituce) a jejich spolupráci. Díky vztahům s jinými aktéry, kteří jsou v jejich sociálním okolí, si jedinci jako součást skupiny vytvářejí své osobní sociální síť. Propojená skupina lidí, kteří si navzájem díky trvalým kontaktům v rámci interakce a komunikace vytvářejí sociální vazby, pak vytváří sociální síť (Sedláčková, Šafr, Häuberer 2009).

Jednodušeji mohu tvrdit, že důvěra je základem mezilidských vztahů, umožňuje fungování různě velkých skupin, kde lidé komunikují mezi sebou a zároveň jsou schopni spolupracovat s lidmi jiných skupin. Nedochází-li k uspokojování důvěry jako základní potřeby v oblasti vztahů, promítá se neuspokojení do prožívání a chování jednotlivců.

Některé výzkumy dokazují, že vlivem předchozích zkušeností v ČR přetrvávají sociálně psychologické kořeny nedůvěry nejen k lidem, ale i k institucím. Schopnost členů skupin mezi sebou i vně skupiny nejen vycházet, ale i spolupracovat, vytváří základ sociální soudržnosti (Sedláčková, Šafr, Häuberer 2009).

---

¹ Americký biolog Edward Wilson uvádí 7 druhů vzorů chování.

1.1.2 Dimenze sociální soudržnosti

Při zkoumání soudržnosti se rozlišují dimenze sociální, od kterých se vše odvíjí. J. Musil při objasňování pojmu sociální soudržnosti používá hlediska tří společenských úrovní a vytváří z hlediska obsahu pět dimenzí sociální soudržnosti:

- sociálně strukturální (mobilita, sociální struktura, inkluze/exkluze)
- institucionální (instituce, normy)
- kulturní a symbolickou (kulturní symboly a hodnoty)
- dimenze identit
- dimenze aktivit

Za tři společenské úrovně, z jejichž hledisek dimenze objasňuje, považuje:

- mikro-dimenze soudržnosti, tj. vztahy v rodině, příbuzenské a sousedské vztahy
- meso-dimenze, tj. vztahy na úrovni dobrovolného sdružení, obce apod.
- makro-dimenze, tj. vztahy na úrovni regionů, církve, národa, státu

Dodává, že v průběhu historického vývoje se soudržnost mění, prochází proměnami a dochází k formování nových typů sociální soudržnosti (Musil 2004).

1.1.3 Sociální koheze v České republice

V České republice, která se stala součástí Evropské unie, v níž byla sociální a kulturní soudržnost stanovena jako část strategických cílů po summitu v Lisabonu v roce 2000, je soudržnost jednou z nejdůležitějších otázek jak v oblasti politiky, tak v oblasti společenských věd.

V České republice po roce 1999 rychlými společenskými změnami vzniká celospolečenská soudržnost, pro kterou jsou typické znaky diferenciací, vznik a nárůst nezaměstnanosti. Současně se tvoří nová soudržnost, bez jejíž určité míry společnost nemůže existovat. Autor těchto myšlenek rozlišuje několik os české soudržnosti, vytvářenou hodnotami a způsobem života, vytvářenou procesy klasické modernizace, založenou na zkušenostech obrany, diskriminace a pronásledování, soudržnost lidí ztotožněnými s ideologií bývalého komunistického režimu, soudržnost

nových elit vzniklých po roce 1989, soudržnost reflexní identity (Musil 2004).

1.2 Koncept sociální exkluze

1.2.1 Společenské změny

Jestliže v úvodu konceptu sociální soudržnosti byla uváděna důležitost specificky lidských potřeb až po potřebu vytvářet seskupení osob, která v rámci soužití vytvářejí (a později se jimi řídí) normy a hodnoty, je nutno upozornit na to, že některým členům skupiny mohou být tyto potřeby znemožněny. Izolace, vyloučení (exkluze, segregace) v pravěku znamenala odsouzení k smrti, ve středověku pak živoření, v pozdějších společenských rádech a dodnes znamenala a znamená vytěsnění některých členů nebo celých skupin až na okraj její společnosti. Zatímco v minulosti příčinou vyloučení mohlo být zapomenutí udržení ohně nebo tajné ubírání potravy ze společných zásob, ve středověku příčinou mohlo být i to, že jste povoláním kat. Dnes za příčinu může být označena diskriminace na základě rasy nebo trhu práce. Zároveň porušení hodnot, norem, hierarchie, jasného řádu, na kterém společnost funguje, a díky kterému měl každý určené své místo, znamená porušení soudržnosti. Postupem času se mění ekonomickým růstem struktura společnosti, mění se i rizika způsobující vylučování.

1.2.2 Vymezení a charakteristika sociální exkluze

Původ konceptu můžeme hledat v polovině 20. stol. ve Francii, kde lidé žijící v chudobě byli označeni termínem „les exclus“. V současném významu termín použil René Lenoir, který ho vztahoval na osoby a skupiny osob vyloučené ze státního systému zabezpečení. Chápalo se tím vyloučení ekonomické. Později francouzská vláda, obviňována ze zvyšující se nezaměstnanosti a z tzv. „nové chudoby“, termínem exkluze odkazuje nejen k zaměstnanosti, ale i k vzrůstající nestabilitě sociálních vazeb a solidarity (míní tím rozpad rodiny, sociální izolaci, třídní solidaritu, sociální sítě apod). Anglosaský svět dával přednost konceptu chudoby.² Mareš ve své

---

² TOUŠEK, L. *Sociální vyloučení o prostorová segregace*[online]. Přehledová studie 07/11, CAAT, 2007 [cit. 16.1.2011]. Dostupný z [www](http://www.caat.cz):

publikaci Faktory sociálního vyloučení (2006) poukazuje na odlišnost názorů na obsah a význam sociální exkluze, kterou cituje např. podle Woodwarda and Kohliho, kteří uvádějí, „že se jedná o širší a pro výklad současných sociálních problémů relevantnější koncept než koncept chudoby, neboť chudoba je jen jednou z dimenzí sociálního vyloučení ať již ji chápeme jako důsledek sociálního vyloučení (zejména z trhu práce), nebo naopak jako příčinu sociálního vyloučení“ (Mareš 2006, s. 5). V téže publikaci rovněž zmiňuje Levitas, která uvádí, že „nejde o nic nového, ale je to jen jiné jméno pro chudobu“ (Mareš 2006, s. 5). Mareš dále cituje Giddense, který konstatuje, že „koncept exkluze se nevztahuje ke stupňování nerovností, ale k mechanismům, které mají za následek oddělování určitých skupin od hlavního proudu společnosti“ (Mareš 2006, s. 6). Mareš pak uvedením záměny pojmů na záměnu předmětu zájmu uvádí problém ohrožení koheze, kdy toto ohrožení může být důsledkem čtyř faktorů, které podle něho jsou:

- odmítnutí majoritní společnosti integrovat určité jedince či kolektivy
- odmítnutí určitých jedinců či kolektivu integrovat a tendence vytvářet uzavřené enklávy
- osobní charakteristiky vylučovaných (nízká úroveň jejich kapitálu)
- strukturální faktory bránící integrovat (trh práce, životní prostředí).

Všechny faktory mohou působit společně a dochází tak k sociální reprodukci marginalizace a vyloučení (Mareš 2006)

Komise evropského společenství představuje sociální exkluzi jako vyloučení jedinců i sociálních skupin z ekonomického a sociálního života (z trhu práce, společenských organizací, sousedství apod.), a tím i

---

http://www.antropologie.org/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Socialni_vyloucení_a_prostorova_segregace.pdf

z možnosti podílet se na právech, životních prostředcích a zdrojích blahobytu sdílených zbytkem populace.

1.2.3 Příčiny sociální exkluze

Příčiny, které sociální vyloučení způsobují, jsou velmi různorodé. Můžeme je v zásadě rozdělit na vnitřní a vnější vlivy. Za vnější můžeme považovat takové jevy, které jsou mimo dosah a kontrolu vyloučených osob. To znamená, že vyloučení lidé je mohou svým jednáním ovlivňovat jen velmi obtížně, protože jsou dány širšími společenskými podmínkami.³ Z mé každodenní práce sociálního pracovníka mohu usoudit, že ne všechny příčiny mohou vyloučení lidé ovlivnit. Neovlivní dopad různých reforem, ať už důchodových nebo zdravotních, neovlivní deregulaci nájemného, neovlivní zaměstnaneckou politiku podniků a firem a tím i trh práce a zvyšující se počet nezaměstnaných. Rovněž neovlivní zvyšování daní, školné pro své děti a tím omezený přístup k jejich vzdělání.

Mezi vnitřní příčiny patří jevy, vznikající jako následek jednání, kdy si konkrétní osoba danou situaci způsobila nebo posilovala už její současnou existenci. Jsou to příčiny individuální, k nimž řadíme např. postupnou ztrátu pracovních návyků při dlouhodobé nezaměstnanosti, hospodaření s penězi a následnou neschopnost dostát svým finančním závazkům, ale i apatii a ztrátu motivace své problémy řešit.⁴ Dle mého soudu může být rovněž příčinou individuální neznalost finanční gramotnosti, např. uzavírání nevýhodných půjček.

---

³ TOUŠEK, L. *Sociální vyloučení o prostorová segregace*[online]. Přehledová studie 07/11, CAAT, 2007 [cit. 16.1.2011]. Dostupný z [www: http://www.antropologie.org/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Social_ni_vyloucení_a_prostorová_segregace.pdf](http://www.antropologie.org/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Social_ni_vyloucení_a_prostorová_segregace.pdf)

⁴ TOUŠEK, L. *Sociální vyloučení o prostorová segregace*[online]. Přehledová studie 07/11, CAAT, 2007 [cit. 16.1.2011]. Dostupný z [www: http://www.antropologie.org/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Social_ni_vyloucení_a_prostorová_segregace.pdf](http://www.antropologie.org/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Social_ni_vyloucení_a_prostorová_segregace.pdf)

1.2.4 Dimenze sociální exkluze

Různí autoři, různé přístupy, různá vymezení dimenzí. Např. Mareš ve své publikaci uvádí rozdělení podle Percy-Smith. První dimenze je ekonomická, představuje klíčový aspekt sociálního vyloučení a soustřeďuje se na indikátory, mezi které řadí dlouhodobou nezaměstnanost, jež je základem většiny případů. Ztráta práce dostává osoby až na okraj společnosti. Dimenze sociální, mezi které patří rozpady manželství, domácností, bezdomovství, je další z uváděných dimenzí. Politická dimenze reprezentuje hlavní cíl občanství, a to možnost participace na rozhodovacím procesu daného státu (zahrnuje práva volební, shromažďovací, zapojit se do politiky jako zástupce voličů apod.). Další dimenze je dimenze komunitní, jež je úzce spojena se sociální a prostorovou dimenzí. Vyloučení žijí v konkrétním prostředí – devastovaném, s malou dostupností služeb. I individuální dimenze zahrnuje faktory s přímým dopadem na vylučovanou osobu, protože jsou spojeny se zdravím (fyzickým, mentálním), s nedostatečným vzděláním či ztrátou sebevědomí. Prostorová dimenze může mít dvojí základní podobu – koncentraci vyloučených a vyloučení určitých území v důsledku jejich charakteristik. Je jedním z projevů exkluze. Jedná se o stav či proces vylučování některých sociálních skupin do různých oblastí a lokalit na základě sociokulturních charakteristik (pokud se jedná o vyloučení na základě etnicity, národnosti, rasy, pohlaví, náboženství, hovoříme o diskriminaci) a ekonomického statusu jako přirozeného důsledku nerovnosti ve společnosti. Skupinová dimenze zahrnuje koncentraci některých charakteristik vyloučení a konkrétních skupin (Mareš in Sirovátka 2004).

1.2.5 Sociální exkluze v České republice

V sociální politice byla postupně přijata řada dokumentů EU. První dokument přijatý úzkou sociální politikou v rámci Agendy sociálního začlenění byl Národní akční plán sociálního začlenění České republiky na roky 2004-2006. Následně pak byly vytvořeny Národní zprávy o strategii sociální ochrany a sociálního začleňování, které jsou formovány již po změně Lisabonské strategie v roce 2005. Zatím poslední akční plán byl

vytvořen na roky 2008-2010, který je zajímavý především tím, že je zde poprvé definováno sociální vyloučení i proces sociálního začleňování.

Autoři Mareš a Sirovátka v Sociologickém časopise zmiňují definici Evropské unie, která vymezuje sociálně vyloučené jedince jako „obyvatele/občany dané společnosti, kteří z důvodu, které nemají sami pod kontrolou, nemohou participovat na obvyklých aktivitách, k nimž by je jejich občanství opravňovalo a na něž aspirují“ (Mareš, Sirovátka 2008, s. 273).

2 Vymezení sociálních skupin ohrožených sociální exkluzí se zaměřením na skupiny osob bez domova

V České republice byly identifikovány skupiny osob znevýhodněných svou obtížnou sociální situací, úrovní vzdělání, handicapem zdravotního postavení na trhu práce nebo etnickou příslušností, jako osoby, skupiny osob ohrožených sociální exkluzí.

2.1 Skupiny osob ohrožených exkluzí

V předchozích kapitolách zabývajících se sociální exkluzí jsou postupně uváděny pojmy – omezení, izolace, rizika, zamezení. Znamenají, že nehovoříme jen o osobách či skupinách sociálně vyloučených, ale i osobách či skupinách ohrožených zvýšeným rizikem sociální exkluze. Ti jsou ohroženi vyloučením díky tomu, že k sociálnímu vyloučení mají určité předpoklady, na jejichž základech jim byla omezena možnost přístupu k některým oblastem života.

Mareš, zabývající se touto problematikou, vymezuje osoby či skupiny výčtem charakteristik, kdy vyloučení je založeno:

1. primárně na individuálních charakteristikách, které jsou ale produktem společně sdílené charakteristiky (náboženství, sexuální orientace, handicap),
2. na základě jednání osob,
3. na základě příslušnosti k určité kolektivitě,
4. na základě nedostatečných finančních prostředků bránících participaci na činnostech ve společnosti obvyklých (Mareš 2006).

Existuje celá řada snah vymezit osoby ohrožené vyloučením nebo už vyloučené tzv. taxativním způsobem, ve kterém jde o výčet kategorií osob a různých typů kolektivit (např. princip etnický, náboženský, kulturní apod.), zahrnující i komunity nebo obyvatele určitého území (Mareš, Horáková, Rákoczyová 2008).

Seznamy vytvořené tímto způsobem bývají velmi dlouhé a kategorie a typy se mohou měnit v závislosti na okolnostech. Nejdelší seznam uvádí Mareš podle Silvera (Mareš 2006, s.16-17):

- dlouhodobě nebo opakovaně nezaměstnaní;
- pracovníci s nejistými a nevýhodnými pracovními smlouvami (zejména starší a mimo ochranu mechanismů regulujících pracovní trh);
- lidé s nízkými příjmy a chudí;
- nekvalifikovaní (zejména s nedokončenou základní školou);
- mentálně či psychicky handicapovaní;
- drogově závislí;
- děti vyrůstající v problémových rodinách (zejména týrané děti)
- delikventi (věznění i na svobodě, ale se záznamem v trestním rejstříku);
- mladí (bez pracovních zkušeností);
- imigranti (zahraniční pracovníci, uprchlíci i azylanti);
- různě vymezené minority (rasově, nábožensky, jazykově i kulturně);
- osoby zbavené volebního práva;
- příjemci sociálních dávek (včetně osob, které je nečerpají pro svou nezpůsobilost o ně požádat);
- obyvatelé upadajících území nebo lokalit majících charakter ghett;
- bezdomovci a osoby, jejichž způsob života je vnímán a stigmatizován jako deviantní;
- osoby neschopné mobility;
- sociálně izolovaní bez přátel a rodin.

2.1.1 Rizikové faktory

Pracovníci organizací poskytujících sociální služby, které jsou zaměřené na pomoc lidem v nouzi, mohou jako odpověď na otázku proč lidé vyhledali jejich pomoc často slyšet: ztratil jsem práci, mám nízký příjem, nemohu sehnat práci, zkrachoval jsem, dostal jsem výpověď z bytu pro neplacení nájemného, utekla mi manželka s dětmi, mám exekuci na plat, vzal jsem si hodně půjček apod. Nízký příjem, nedostatečné vzdělání a kvalifikace, rozpad rodiny, bytové podmínky, nezaměstnanost, to všechno jsou rizikové faktory.

Mezi další faktory patří sociální událost – problematický až krizový stav, v němž se jedinec ocitl a není schopen bez cizí pomoci překonat. Sociální události mohou být vyvolány vnějšími a vnitřními spouštěcími mechanismy a jsou tak nejčastěji spojeny se ztrátou zaměstnání, změnou zdravotního stavu, propouštěním z ústavního zařízení, chudobou, stářím, mateřstvím, apod. Sociální událost znamená společensky uznané riziko vyžadující společenskou ochranu, neboť postižená osoba není schopna sama odvrátit nepříznivé důsledky (Matoušek a kol. 2007).

2.1.2 Vymezení skupin osob bez domova

Až ztrátou domova si všichni uvědomíme, co domov znamená. Je to místo, kde máme své nejbližší, se kterými komunikujeme, učíme se společně sdílet stejné hodnoty. Znamená to mít pocit, že někam patříme, mít pocit bezpečí a pocit důvěry. Pro mnohé z nás je tedy domov něco zcela samozřejmého a přirozeného. Často pod pojmem „nemít domov“ znamená sice mít přístřeší, ale bez osob, se kterými jsme domov vytvářeli. Může to znamenat žít v ústavech a zařízeních, kde ale dochází ke snižování osobních kontaktů, které kdysi doma zahrnovaly příbuzné, přátele i sousedy.

Hradecký a kol. shrnují domény vytvářející domov na:

- a) fyzické – mít slušné bydlení (či prostor) způsobilé naplňování potřeby,
- b) sociální – mít možnost uchovat si soukromí a udržovat společenské styky,

- c) právní – mít výlučné vlastnictví, jistotu užívání a právní nárok (Hradecký a kol. 2007).

Podle mého názoru ztrátou některé z těchto domén se stáváme osobami bez domova. Při praxi sociálního pracovníka se často setkávám s osobami bez domova, kterými jsou dobrodruzi s charakteristickým rysem nezávazného způsobu života, neplatiči nájmu, kterým hrozí ztráta bydlení a tím i ztráta možnosti užívat byt, osoby vystěhované z bytu po soudní vystěhování z bytu, osoby žijící v nejistých podnájmech, ubytovnách a pobytových zařízeních, osoby přicházející z institučního prostředí, senioři nebo osoby handicapované žijící v ústavech, zletilé děti rodičů z nefunkčních rodin, které odešly z domova z důvodu neshod, hráčství, podlehnutí drogám nebo předčasnému těhotenství. Jedná se o můj subjektivní názor, přesné vymezení skupin osob bez domova přenecháme odborníkům zabývajících se touto problematikou.

2.1.3 Podpora cílových skupin

Matoušek dělí praxi sociální práce zacílenou na podporu lidí bez domova na:

- Preventivní aktivity - v oblasti preventivních aktivit se uplatňuje poradenství základní a odborné, kdy poradenství základní poskytuje informace o nárocích, službách a možnostech, které mohou vyřešit nebo zmírnit obtížnou situaci člověka (dávky pomoci v hmotné nouzi, dávky státní sociální podpory, podpora v nezaměstnanosti) a poradenství odborné poskytuje již přímou sociální podporu (manželské poradny, psychologické poradny)
- Služby zaměřené na naplnění základních potřeb – jsou služby, které zajišťují veškeré formy azylového bydlení zajišťující nocleh, jídlo, základní lékařskou péči, hygienické zázemí, ošacení, individuální přístup
- Služby zaměřené na reintegraci a soběstačnost – zajišťují zaměstnanost (formou chráněných, podporovaných míst a sociálních firem), vzdělávání a rekvalifikační služby především pro osoby ohrožené sociální exkluzí (Matoušek, Kodymová, Koláčková 2005).

3 Vymezení fenoménu bezdomovectví včetně problémů spojených s jeho definováním

Závěr 20. století přinesl s sebou celou řadu společenských problémů u nás dosud skrývaných (plná zaměstnanost) nebo neznámých, v dnešních dnech však daleko zřejmějších a zřetelnějších. Společenské změny přinesly i jev, který je částí sociálního procesu, důsledek sociálních a ekonomických sil vedoucích až k sociálním strukturám (trh práce, sociální zabezpečení, rodina, bydlení). Je to fenomén zvaný bezdomovectví – extrémní forma sociální exkluze.

3.1 Konkrétní přístupy k definicím a typologiím bezdomovectví a sociální souvislosti

V průběhu celé práce jsem se neustále přesvědčovala, jak je obtížné v sociologii i v jiných oborech zabývajících se sociálními problémy ve společnosti stanovit jednoznačnou definici jevu, procesu, pojmu. Platí totiž různost přístupů k problému, rozpoznání procesů ovlivňující problém a samozřejmě přesnost závěrů.

Hradecký uvádí: „Bezdomovství není vymezeno jednou jedinou správnou definicí a neexistuje ani žádné konkrétní vyčíslení tohoto problému, které by bylo přesným vyjádřením skutečnosti. Obtížnost stanovení definice se odráží ve schopnosti vládních orgánů přiměřeně na bezdomovství reagovat“ (Hradecký a kol.2007, s.10).

Problémem jednotné definice se na Konsensuální konferenci o bezdomovectví v prosinci 2010 v Bruselu zabývala nezávislá porota. Ke klíčové otázce, co je to bezdomovectví, porota doporučila „přijetí evropské typologie bezdomovství a vyloučení z bydlení (ETHOS), která byla formulována federací FEANTSA v roce 2005 jako společná rámcová definice bezdomovectví. Typologie ETHOS pomocí fyzických, sociálních a právních rozměrů „domova“ klasifikuje lidi bez domova podle čtyř hlavních

životních situací jako lidi bez střechy nad hlavou, lidi bez bydliště, lidi s nejistým bydlištěm a lidi bydlící v nejistých podmínkách.“⁵

3.2 Typologie bezdomovectví

3.2.1 Typologie bezdomovectví ETHOS

V rámci sjednocení řešení problematiky bezdomovectví, rozpoznávání příčin, které bezdomovectví způsobují, bylo nutné vytvořit zastřešující organizaci sdružující země Evropy a organizace zabývající se poskytováním sociálních služeb lidem v nouzi, lidem bez domova, která by umožnila vyměňovat si zkušenosti a informace, spolupracovat se státní i veřejnou správou. Proto v roce 1999 byla vytvořena a Evropským parlamentem podporována FEANTSA (Evropská federace národních sdružení pracujících s bezdomovci). Hradecký ve své publikaci uvádí: „FEANTSA vytvořila v roce 1991 síť národních korespondentů, kteří monitorují vývoj bezdomovství v členských zemích Evropské unie, Evropskou observatoř bezdomovství. Ta publikuje každým rokem zprávy z členských zemí fenoménu bezdomovství a provádí a zveřejňuje analýzy v kontextu Evropské unie. Vypracovala a přijala typologii ETHOS“ (Hradecký a kol. 2007, s. 9).

Tato typologie vychází z principu, že pojetí domova lze chápat ve třech doménách, kdy absence domova může být považována za vymezení bezdomovství. Tyto domény jsou:

- fyzická doména (mít obydlí způsobilé k naplňování potřeb dané osoby a její rodiny)
- sociální doména (možnost uchovat si soukromí, udržovat společenské vztahy)
- právní doména (mít výlučné vlastnictví, jistotu užívání a právní nárok.

---

⁵ Tisková zpráva Azylových domů v ČR, o. s. [online]. [cit. 28.10.2011]. Dostupné z [www: \[http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:bowM4gsUb1YJ:www.azylovedomy.cz/soubory/169_Tiskov%25C3%25A1%2520zpr%25C3%25A1va_%25C4%258CR.doc+definice+bezdomovectv%25C3%AD+podle+FEANTSA&hl=en&pid=bl&srcid=ADGEESg1ZZbNUBkribXWr9BM_26Kr_vabC0YTgqLZXNiCMIAitPdoqwlendgvPgEDnDXpEHouxD0E-Nj5KvsbEmprlv21M0HXmG1ng_cyHRnGec93yVGrOgbc9JUjKr_uEJAzmX3dF5t&sig=AHIEtbTcZvACU3vLPZTc5jLrCWXIOf4LWQ\]\(http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:bowM4gsUb1YJ:www.azylovedomy.cz/soubory/169_Tiskov%25C3%25A1%2520zpr%25C3%25A1va_%25C4%258CR.doc+definice+bezdomovectv%25C3%AD+podle+FEANTSA&hl=en&pid=bl&srcid=ADGEESg1ZZbNUBkribXWr9BM_26Kr_vabC0YTgqLZXNiCMIAitPdoqwlendgvPgEDnDXpEHouxD0E-Nj5KvsbEmprlv21M0HXmG1ng_cyHRnGec93yVGrOgbc9JUjKr_uEJAzmX3dF5t&sig=AHIEtbTcZvACU3vLPZTc5jLrCWXIOf4LWQ\)](http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:bowM4gsUb1YJ:www.azylovedomy.cz/soubory/169_Tiskov%25C3%25A1%2520zpr%25C3%25A1va_%25C4%258CR.doc+definice+bezdomovectv%25C3%AD+podle+FEANTSA&hl=en&pid=bl&srcid=ADGEESg1ZZbNUBkribXWr9BM_26Kr_vabC0YTgqLZXNiCMIAitPdoqwlendgvPgEDnDXpEHouxD0E-Nj5KvsbEmprlv21M0HXmG1ng_cyHRnGec93yVGrOgbc9JUjKr_uEJAzmX3dF5t&sig=AHIEtbTcZvACU3vLPZTc5jLrCWXIOf4LWQ)

Na základě těchto domén bylo vytvořeno sedm koncepčních kategorií – bez střechy, bez domova, nejisté a nevyhovující bydlení, nevyhovující bydlení a sociální izolace v legálně obývaném obydlí, nevyhovující bydlení (jisté užívací právo), nejisté bydlení (vhodné k obývaní), sociální izolace v kontextu jistého a vhodného bydlení (Hradecký a kol. 2007).

Každoročně se zástupci zemí Evropské unie – členů FEANTSA a různých organizací zabývajících se bezdomovectvím setkávají na konferencích a seminářích, předkládají a hodnotí zprávy z výzkumů. Také projednávají další postupy a návrhy, ale vždy zůstávají při určení typů základním kamenem čtyři koncepční kategorie typologie ETHOS, tak jak ji doporučila v roce 2010 Bruselská konference.

3.2.2 Typologie ETHOS v českém prostředí

V českém prostředí se typologií ETHOS zabývá FEANTSA v ČR (občanské sdružení Naděje, Armáda spásy, Sdružení zástupců azylových domů), která se podílí na různých projektech problematiky bezdomovectví. Např. v roce 2006 byl představen projekt Strategie sociální inkluze bezdomovců v České republice a byla vytvořena pracovní skupina zabývající se typologií a definicí bezdomovectví, jejímž konkrétním úkolem bylo vytvořit definici a pojmenovat různé typy bezdomovců, navrhnout národní subkategorii, vytvořit českou terminologii podle navrhované typologie tak, aby odpovídala podmínkám ČR v oblastech ekonomických i společenských. Výsledky práce skupiny jsou uvedeny v samostatné publikaci Definice a typologie bezdomovectví v ČR, která byla vydána v roce 2007. V ní je nejen upřesněno sedm operačních kategorií, ale ke každé z nich je doplnění o národní subkategorie (Hradecký a kol. 2007).

Členové FEANTSA v ČR pravidelně pořádají semináře, různé aktivity a konference Dnů proti chudobě. V letošním roce v rámci šestého ročníku aktivit ve spolupráci s Fakultou sociálních studií OU v Ostravě pořádala Armáda spásy, Charita Ostrava spolu s dalšími organizacemi poskytujícími v ostravském regionu sociální služby na pomoc lidem v nouzi seminář ke dnům proti chudobě na téma „Přehlížená chudoba“.

3.2.3 Tradiční typologie bezdomovectví

I. Hradecký a kol. a po nich i další autoři od 90. let 20. století do současnosti dosud dělili lidi bez domova do kategorií – bezdomovci zjevní, skrytí, potencionální:

- zjevné bezdomovství je nejviditelnější, protože zjevné bezdomovce, které vnímá veřejnost na ulici, na nádražích, často žebrajících o cigaretu nebo o peníze na polévku, často s levným alkoholem v „igelitce“. Pro tuto viditelnost byla představa o lidech bez domova, žijících na okraji společnosti, zredukována právě na tuto skupinu. Podle Hradeckých je to právě ta nejméně početná skupina. Většinou do této skupiny patří osoby, které se postupně vzdávají naděje na lepší život, upadají do apatie. Charakteristické je, že tito lidé pro pomoc přicházejí pozdě, např. v exekčním řízení. Pak jim sociální služby zajišťují ty nejzákladnější životní potřeby v centrech pro osobní hygienu, nocležnách, denních a poradenských centrech

- skrytí bezdomovci řeší závažné situace jako zjevní, ale na ulici je od běžného davu majoritní populace nerozpoznáte (nebo jen málokdy), protože ještě dbají na svůj zevnějšek, ještě si požádají o radu nebo pomoc při řešení své situace

- potencionální bezdomovci jsou osoby, které jsou bezdomovstvím akutně ohrožené a jejich životní cesty pravděpodobně (u mnohých) povedou právě na ulici. Patří sem velká část skupiny lidí ohrožených exekucí, lidí bez domova. Jejich vlastní zajišťování základních potřeb je už stojí mnoho sil (Hradecká, Hradecký 1996).

3.3 Terminologie problematiky bezdomovectví, bezdomovství

3.3.1 Od vyhnání z ráje po osobu bez přístřeší

„Mít na ulici byt, tak už to víš, co je sama být“ zpívá se v písni Rolling Stones od Boba Dylana a zároveň nastiňuje otázky, co jsem, odkud a proč tu jsem. Kořeny bezdomovství sahají určitě až k vyhnání Adama a Evy z ráje podle Bible, která často výraz tulák používá.

Bez domova a bez přístřeší se mohl ocitnout i lovec v pravěku. Podle Himla, který se historií tuláctví a bezdomovectví zabývá v knize Zrození

vagabunda (2007), zná středověk nemajetné poddané bez stálého příslušenství potulující se po kraji a často páchající trestné činy (osoby povětrné a neosedlé). Byli to předchůdci pozdějších tuláků a vagabundů, lidí cizích, kteří pánů nemají a žádným pánům neslouží. Konflikt se společenskými normami, odlišné chování či způsob života vede ke střetu a následuje postih (tresty – fyzické, hrdelní apod.) Zásadní roli zde hrála rodina, které zaopatřovala základní životní potřeby, postih ale znamenal i odloučení od rodiny. Pocit nebezpečí měl vliv i na postoje společnosti. Ve společnosti, kde má mít každý své místo, byl člověk (a je) prezentován jako ohrožení. Himl ve své publikaci uvádí: „Dobová označení jako „tulák“ či „země-tulák“, „vagant“ či „vagabund“ tedy shrnujeme – a činí tak i titul této knihy – do poměrně abstraktního pojmu „neusedlého“ coby člověka bez pevných vazeb do nějaké lokální společnosti. [...] Takovému člověku chybí to, bez čeho si valná většina současných lidí neumí představit svůj život - domov, přístřeší, zázemí. Postava bezdomovce působí spíše jako svého druhu memento, jako odvrácená stránka naší „zajištěné“ existence či přímo jako ztělesnění nejistoty“ (Himl 2007, s. 16).

3.3.2 Česká terminologie

Výstižně pojmenovat a definovat pojem bezdomovec, bezdomovectví nebo bezdomovství, se ukázalo v pracích odborníků jako složitý problém.

V různých zemích se pojmenováním jednalo o označení osob bez domovského práva nebo bez státního občanství. V tomto významu dodnes chápe pojem bezdomovec český právní řád (Schwarzová in Matoušek 2005).

Schwarzová dále uvádí, že „pro potřeby sociální práce se používá několik definic pojmu bezdomovectví s velmi podobným obsahem. Bezdomovectví označuje situaci bezprostřední nouze, v níž se ocitá člověk bez trvalého domova. Záměrně je použit pojem domov, nikoli přístřeší“ (Schwarzová in Matoušek 2005, s. 316).

Autoři Štěchová, Luptáková, Kopoldová ve své publikaci zmiňují především zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších

předpisů, který je v oblasti sociální péče a služeb průlomový. Problematiky bezdomovství se týkají především služby sociální prevence, kdy v §53 je uvedeno, že služby sociální prevence napomáhají zabránit sociálnímu vyloučení osob, které jsou tímto ohroženy pro krizovou sociální situaci, životní návyky a způsob života vedoucí ke konfliktu se společností, sociálně znevýhodňující prostředí a ohrožení práv a oprávněných zájmů trestnou činností jiné fyzické osoby. Cílem služeb sociální prevence je napomáhat osobám k překonání jejich nepříznivé sociální situace a chránit společnost před vznikem a šířením nežádoucích společenských jevů. Zákon sice nedefinuje pojem bezdomovectví, ale používá pojem „osoba bez přístřeší“ v § 61 odst. 1 a § 63 odst. 1. Rovněž v jednom případě v § 57 odst. 1 se použil termín „osoby v nepříznivé sociální situaci spojené se ztrátou bydlení“(Štěchová, Luptáková, Kopoldová 2008).

Hradečtí uvádí: „Výrok, že bezdomovec je někdo, kdo ztratil, nebo opustil svůj domov, svůj byt, své ubytování, kdo neumí vyřešit komplikované problémy a hledá nebo přijímá pomoc od sociálních pracovníků, města, dobrovolných organizací, je nepřesný a nedostatečný. Definice by byla oboustranně riskantní:

- a) vyloučí někoho, kdo je jakkoli marginální,
- b) zahrne všechny služby na sociálním poli.

Navíc definice by pracovala pouze s bezdomovci zjevnými a naprosto by opomenula bezdomovce skryté a potenciální“ (Hradecká, Hradecký 1996, s.27).

Dle mého soudu, bezdomovec je především člověk bez domova, tzn. bez místa, kam se může vždy vrátit, kde žijí lidé, kteří jej mají rádi. Domov je tedy tou nejzákladnější potřebou člověka, jejíž naplnění je nezbytné pro jeho další vývoj. Ztráta domova neznamená jen ztrátu sociální a materiální, ale zasahuje i duševní život.

3.4 Faktory vyvolávající bezdomovectví, spouštěcí událost, fáze

3.4.1 Faktory objektivní

Hradečtí uvádějí, že tyto faktory ovlivňuje sociální politika daného státu, sociální zákonodárství apod. Mohou působit např. na dodržování lidských práv, respektování zásady příležitostí pro všechny, právo na vzdělanost, boj s nezaměstnaností, zabezpečení ve stáří a nemoci, problémy menšin, kriminalitu, rovnost žen a mužů (Hradecká, Hradecký 1996).

Štěchová, Luptáková, Kopoldová ve své závěrečné zprávě uvádějí odkaz na Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004-2006, podle kterého jsou nejčastějšími objektivními (strukturálními) příčinami bezdomovectví strukturální změny ve společnosti (zejména na trhu práce), změny ve struktuře rodiny a nedostatečné zabezpečení podporovaného bydlení pro sociálně slabé a pro občany opouštějící ústavní zařízení a osoby se zdravotním postižením (Štěchová, Luptáková, Kopoldová 2008).

3.4.2 Faktory subjektivní

Podle Hradeckých jsou tyto faktory ovlivněny jednotlivci, rodinami, různými společenskými skupinami, jejich schopnostmi, věkem apod. Lze je uspořádat do čtyř kategorií (Hradecká, Hradecký 1996, s. 33-34):

- faktory materiální (ztráta bydlení, nejisté bydlení, ztráta zaměstnání, dlouhodobá nezaměstnanost, nedostatečné příjmy, zadluženost, neschopnost obhospodařovat vlastní rozpočet, tragická událost ve formě ztráty živitele, majetku apod.),
- faktory vztahové (změny struktury rodiny, rodinné nebo manželské problémy, diskriminace žen, porušené vztahy mezi partnery, mezi rodiči a dětmi, mezi dětmi a rodiči, rozvod manželů, rozchod partnerů žijících v konkubinátu, rozdělení nebo rozpad rodiny, násilí v rodině, sexuální zneužívání a znásilnění, osamělost),
- faktory osobní (mentální retardace, duševní nebo tělesná choroba, nesamostatnost, osamělost, invalidita, alkoholismus a další závislosti, hráčství, sociální nezralost.),

- faktory institucionální (propuštění z ústavů, z vězení, opuštění dětského domova.).

3.4.3 Spouštěcí událost

Na okraj společnosti se lidé mohou dostat ohrožení nestejnými problémy, ale podobnými si však v důsledku – ve ztrátě domova, v životě na ulici. V průběhu života se řeší mnoho problémů, mnoho osobních překážek, které jedinec nebo rodina musí zvládnout. Působí na ně mnoho faktorů jako spouštěcí mechanismus. Za takové mechanismy můžeme považovat problémy podle subjektivních faktorů z hlediska praxe sociálního pracovníka:

- vztahové - útěk mladých lidí od rodiny, úmrtí partnera nebo rodičů, riziková rodina (alkohol, drogy, týrání, zneužívání, trestná činnost), otěhotnění mladistvé s následným opuštěním domova, vyloučení ze školy, rozvod, útěk před agresivním partnerem,
- materiální - ztráta bydlení, vypovězení nájemní smlouvy, ztráta zaměstnání, absence domova, migrace do většího města,
- osobní - různé druhy závislosti, zdravotní postižení,
- institucionální – po propuštění z výkonu trestu, z ústavů a zařízení, nezačlenění se do původních rodin.

K následkům této spouštěcí události dochází, jestliže v nejbližším okolí (rodina, přátelé) mu nikdo nemůže nebo nechce pomoci. Člověk se může obrátit na sociální služby a instituce, pokud ani ony nezabrání ztrátě domova, člověk se stane bezdomovcem. Pak prochází různými etapami bezdomovectví až ke konečné fázi, k neodvratnému vytěsnění na okraj společnosti.

3.4.4 Fáze bezdomovectví

Jakmile se osoba díky důsledkům spouštěcí události octne na ulici, je podle Janebové možno tyto osoby zařadit podle způsobu začlenění se do bezdomovecké společnosti do čtyř základních typů lidí bez domova:

- nedávno dislokovaní – osoby ještě nepřijímají roli bezdomovce, na ulici se cítí být pouze dočasně, věří, že se situace zlepší a snaží se dostat pryč z ulice. Mají už ale problémy se střechou nad hlavou (přespávají u kamarádů, využívají různých chat, sklepů, garáží), problémy s hygienou.
- izolovaní – nedávno dislokovaní – vzdalují se většinové společnosti tak, že už přestávají být schopni se do ní vrátit. K většině už nepatří, ale ještě se neztotožňují s rolí bezdomovce. Pouze se smiřují s tím, že ztratí rodinu, přátele, práci, byt, ale už mají jedinou starost, starost jak přežít. Nemají přístřeší, nemají finanční prostředky, přestávají dbát na svůj zevnějšek, snaží se být sami, odtahují se od ostatních bezdomovců.
- identifikovaní – izolovaní – postupně přejímají styl život bezdomovců, pomalu se začleňují do skupin žijících poblíž nádraží nebo na ulici, provizorních příbytků z plechů a papírových krabic, ale i jeskyně apod. Sice mezi sebou udržují kontakty, ale ty využívají jen v případě nutnosti. Jsou to ti, kteří se přehrabují v popelnících, na skládkách, popíjejí krabicové víno a žebrají cigarety.
- identifikovaní – jsou ti bezdomovci, kteří vytvářejí skupinu dodávající jim podporu, a dokonce v ní existuje určité míra dělby práce. Přejali už úplně styl života a hodnoty obdobně žijících lidí. Dostat se do normálního způsobu živobytí právě z této fáze bude pro bezdomovce nejtěžší (Janebová 1999).

3.5 Procesy začleňování bezdomovců

V textu této práce se často objevují pojmy sociální koheze-soudržnost, sociální exkluze-vyloučení, které znamenají vždy obtížnou životní situaci, jež vyloučené osoby bez podpory nezvládnou. Podporu a případně návrat do většinové společnosti by měl zajistit proces, který je znám pod pojmem sociální inkluze-sociální začleňování. Všechny tři uvedené pojmy mají jedno společné – definují se jako dlouhodobý proces.

„Sociální začleňování je proces dlouhodobý a jeho efektivnost do značné míry souvisí s institucionálními mechanismy a kompetencemi jednotlivých aktérů, kteří se na něm podílejí. [...] V České republice se podle našich zjištění často jedná o izolované mechanismy, které uplatňují sociální instituce v rámci svých již fungujících postupů“ (Mareš, Horáková, Rákoczyová 2008, s. 68).

Zákonem č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů v § 3 odst. e) se rozumí sociálním začleňováním proces, který zajišťuje, že osoby sociálně vyloučené nebo sociálním vyloučením ohrožené dosáhnou příležitostí a možností, které jim napomáhají plně se zapojit do ekonomického, sociálního a kulturního života společnosti a žít způsobem, který je ve společnosti považován za běžný.

Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004-2006 uvádí Integrovaný program Naděje, který je realizován od roku 1990 a který je komplexním programem sociálního začleňování osob ohrožených sociálním vyloučením a osob již sociálně vyloučených. Tento program je rozdělen na několik na sebe navazujících stupňů:

- Nultý stupeň zahrnuje první pomoc v akutní nouzi (street work, korespondenční styk před propuštěním z VTOS, denní centrum se všemi svými službami, lékařská péče, noclehárna)
- První stupeň zařazuje krátkodobé azylové ubytování, zaměstnání na veřejně prospěšných pracích
- Druhý stupeň je typický střednědobým ubytováním a snahou o zajištění stálého zaměstnání
- Třetí stupeň zahrnuje problematiku bydlení na půl cesty, v chráněném bydlení a v domě pokojného stáří
- Čtvrtý stupeň podporuje samostatné bydlení⁶

V závěru teoretické části týkající se problematiky sociální inkluze docházím však k přesvědčení, že teoretická řešení by byla neuskutečnitelná

---

⁶ *Národní akční plán sociálního začleňování na léta 2004-2006.* [online]. MPSV [cit. 23.2.2011]. Dostupný z w ww: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1102/NAPSI_cz.pdf

bez těch, kteří mají v praktickém životě k ohroženým skupinám osob nejbliže. Jsou to sociální pracovníci, kteří v rámci terénní práce, v rámci služeb následné péče nebo v rámci každodenní práce zaměřené na řešení situace lidí zařazených do marginalizovaných skupin provádějí nejen sociální prevenci, ale především bezprostřední sociální práci. Často ale záleží i na tom, zda osoby z cílových skupin nabízenou pomoc přijmou.

4 Výsledky již uskutečněných výzkumů fenoménu bezdomovectví

I když do 90. let 20. století nebyl problematice bezdomovectví, příčinám jeho vzniku a důsledků, věnován systematický výzkum, bylo v České republice provedeno několik dílčích výzkumů, vznikaly studie, prováděly se sondy a ankety, výzkumy veřejného mínění, dotazníková šetření, sčítání osob bez přístřeší a podobně, jejichž závěry se analyticky zpracovaly a zařadily do dokumentů, např. Národního akčního plánu na úrovni státu nebo Komunitních plánování na úrovni obcí.

4.1 České publikace

Mezi autory publikací zabývajících se jednotlivci, skupinami osob, které žijí z různých příčin na okraji společnosti, bez střechy nad hlavou, bez domova, řadíme především i I. Hradeckého a V. Hradeckou, kteří svým výzkumným projektem *Bezdomovectví - extrémní vyloučení* zjišťují, proč a kolik lidí žije v různých nevyhovujících sociálních podmínkách, vytvářejí typologií lidí, které dnes běžně označujeme pojmem bezdomovci. Objasňují faktory objektivní související se sociální politikou státu, faktory subjektivní související s jedincem nebo sociální skupinou, faktory, které vedou ke vzniku bezdomovectví. Ve svých výsledcích výzkumu uvádějí nejčastější příčiny bezdomovectví a statisticky je řadí. Poukazují především na to, že často dochází k různým kombinacím příčin, tedy ne že jen jedna příčina vede k bezdomovectví (Hradecká, Hradecký 1996).

M. Kotýnková ve své sondě *Trendy v prevenci bezdomovectví* využívá v rámci kvalitativního výzkumu metodu dotazování, aby u odpovědí respondentů mohla analyzovat a vyhodnocovat výsledky dotazníků a zároveň je mohla srovnat s výsledky souběžně probíhajícího

výzkumu. Sociální vyloučení hodnotí jako odraz nerovného přístupu k pěti základním zdrojům - zaměstnání, vzdělání, bydlení, sociální ochrana, zdravotní péče. Uvádí, že nejčastější příčinou vedoucí k bezdomovectví je rozpad rodiny, ztráta zaměstnání spojená se ztrátou bydlení. Závěrem výzkumu zdůrazňuje nutnost dalšího zkoumání nejen příčin, ale i rozsahu a forem bezdomovectví, protože právě důkladná znalost je předpokladem pro stanovení preventivních opatření ke snížení rizika bezdomovectví. Poukazuje i na to, že je nutná vzájemná kontinuita všech pomáhajících. Cílem je zlepšení postavení nebo dokonce i návrat do většinové společnosti (Kotýnková 2003).

Z hlediska psychologie se snaží na problém bezdomovectví nahlédnout česká psycholožka M. Vágnerová, která přináší své poznatky o dopadech negativních sociálních jevů na psychiku jedince. I ona mezi hlavní příčiny vedoucí k bezdomovectví řadí dysfunkci rodin, odlišné sociální zkušenosti, absenci rodinného zázemí, sociokulturní handicap, nezaměstnanost. Zároveň však zdůrazňuje, že nezvládnutá životní situace je podnětem selhání, ale při včasné podpoře by jedincům bylo možné pomoci (Vágnerová 2004).

Spoluautoři publikace *Bezdomovectví* I.Průdková a P.Novotný zmiňují a komentují ve své práci především legislativní pozadí pro problematiku bezdomovectví, např. uvádějí, že Listina základních práv a svobod je sice nedílná součást Ústavy ČR a zaručuje občanům určitá práva, ale pokud nemáte osobní doklady a spíte na lavičce, tak pro vás tato práva jakoby neexistují. Máte sice právo na ochranu zdraví (č. 31), ale neplatíte-li pojistné a nemáte průkaz zdravotního pojištění, některé pojišťovny odmítnou uhradit zdravotní péči, lékař vás ošetří, jen pokud je to akutní (Průdková, Novotný 2008). Dále zmiňují neochotu naplňování Všeobecné deklarace lidských práv, pokud se naplňování práv týká lidí bez přístřeší. Ve své práci podávají přehled zákonů – o sociálních službách, o životním a existenčním minimu, o pomoci v hmotné nouzi. Zdůrazňují význam legislativy, kdy všechny kroky vedoucí k potírání bezdomovectví musejí vycházet z platných právních předpisů. Závěrem k legislativě ale

podotýkají, že zákon o bezdomovectví je v nedohlednu a neexistence tohoto zákona svědčí o tom, že problém bezdomovectví je pro naše zákonodárce okrajový (Průdková, Novotný 2008).

Významným přínosem k dané problematice je analýza příčin bezdomovectví shrnuta v publikaci L. Prudkého a M. Šmídové Kudy ke dnu, která vznikla v rámci projektu Národního programu výzkumu „Sdílené hodnoty a normy chování jako zdroj posilování sociální koheze a překonávání negativních dopadů sociální diferenciaci v ČR“. Několikaletý výzkum byl zaměřen na zkoumání struktury lidí propadlých sociálním sítím a obracejících se na zařízení o.s. Naděje. Vzniká vůbec první takto rozsáhlý soubor, ve kterém se stanovily tři základní skupiny klientů podle předpokladu, že jejich životní dráha je určena těmito indikátory:

- demografickými a statusovými charakteristikami jako dispozicemi k propadu sítí
- průběhem socializace (životní cesty)
- samotnými klienty vyjádřenými důvody vedoucí k vyhledávání organizací služeb

Závěrem jsou zkráceně shrnuty poznatky vyžadující praktická řešení:

- postupy zaměřené na prevenci
- snaha posilovat učení o svobodě
- a přání, aby rozhodovací místa o přípravě a rozvoji péče o erudované a o prevenci před sociální exkluzí uvažovala v hlubších souvislostech (Prudký, Šmídová 2011)

4.2 Instituce zabývající se výzkumem

Instituce zdravotní politiky a ekonomiky v Kostelci nad Černými lesy osobou N. Bartáka se podílela na grantovém projektu IGA MZČR (NR 8119-3/2004) Zdravotní stav populace bezdomovců a jeho determinanty. Ze závěru tohoto výzkumu vyplývá, že naše společnost by se měla zdravím občanů a bezdomovců nevyjímaje zabývat skutečně seriózně. Bohužel současné změny v českém zdravotnictví a v české společnosti vůbec tomu nenasvědčují a ukazuje se i zde všudypřítomná nadvláda ekonomiky

ve všech oblastech života. Výzkum, který byl prováděn kombinací kvalitativních a kvantitativních metod spolu s analýzou souvisejících poznatků, měl za cíl nejen objektivizaci zdravotního stavu, ale výsledky výzkumu měly být spolu s využitím srovnávání mezinárodních přístupů použity jako podkladový materiál návrhu řešení fenoménu bezdomovectví. Projekt byl ale předčasně ukončen k 1.3.2004, institut zrušen. Na základech výsledků vznikla jen disertační práce N. Bartáka (Barták 2004).

Studie, která bezdomovectví zkoumá z hlediska kriminality, doprovodných sociálně-patologických jevů a sociálními deviacemi, má za cíl podrobné zjištění příčin problematiky bezdomovectví. Výzkum autorek Štěchové, Luptákové, Kopoldové slouží jako podkladový materiál pro návrh preventivních opatření, což má být účel studie. Byla rozdělena na dvě základní části:

- Orientační sondu mezi bezdomovci prováděnou metodou dotazování s výzkumnou technikou záznamový arch
- Empirická část – kazuistiky jsou anamnestické pohovory s jedinci

Výsledkem byla analýza srovnávání výzkumu zahraničního a českého prostředí, která ukázala, že spouštěcí mechanismy a faktory (chudoba, nezaměstnanost, rodinné vztahy, delikvenční chování) jsou podobného charakteru a důsledky těchto jevů – sociálně patologické jevy, zvýšená nemocnost, kriminalita – jsou obdobné.

4.3 Dokumenty

Národní zpráva o bezdomovectví v ČR se vypracovává každý rok a je podkladem pro zprávu zpracovávanou pro Evropskou observatoř bezdomovectví a zároveň je podkladem pro společnou Evropskou zprávu, kterou každoročně vydává FEANTSA a vždy má každý rok nové téma, které se analyzuje na nadnárodní úrovni. Národní zprávu vypracovává Ilja Hradecký, např. pro rok 2006 na základě výzkumů hovoří v závěrech o protichůdných tendencích ve společnosti k bezdomovectví a k bezdomovcům zvlášť, o snahách bezdomovce vytlačovat a ve svém

důsledku segregovat, o tom, že vláda a hlavně Ministerstvo práce a sociálních věcí si uvědomují naléhavost řešení problematiky sociálního vylučování, o tom, že stát finančně podporuje služby poskytované ohroženým osobám a skupinám. Ukládá samosprávám vytvářet střednědobé plány rozvoje sociálních služeb.⁷

4.4 Význam výzkumů

Závěry výzkumů, které prováděli různí autoři různou metodou i výzkumnou technikou, ale mající stejný účel i stanovený cíl, měly být zjištěním, zda se dá odhadnout rozsah, formy a faktory bezdomovectví, zda se dají určit jeho typy a co se ví o zdravotním stavu populace bezdomovců. Měly zjištěním, které příčiny považují výzkumy za rozhodující a jaké důsledky přinášejí. Z jejich závěrů bychom se měli dozvědět, jak dalece odborná veřejnost, státní a obecné správy chápou naléhavost řešení problému. Shodně výzkum ukazuje, že příčiny vyžadují hlubší výzkum, protože jejich poznání je základním předpokladem řešení. Jako jedno z možných řešení problému bezdomovectví je uváděna prevence a legislativní zastřešení zákonem o bezdomovectví.

5 Předmět, předpoklad, cíl, výzkumná otázka

Město Bohumín se nachází v severní části Moravskoslezského kraje. Město má výhodnou strategickou polohu, díky které sehrává významnou roli nejen v regionu, ale také v celé republice. Nachází se na křižovatce železničních tratí, na soutoku Odry a Olše a na hranici s Polskem. Město leží v ostravské pánvi a od průmyslové Ostravy je vzdáleno necelých pět kilometrů. Rozlohou zabírá Bohumín 3 109 hektarů a území, na kterém se rozkládá, je rovinaté bez větších kopců. Město je tvořeno sedmi městskými částech, kterými jsou Nový Bohumín, Starý Bohumín, Skřečoš, Záblatí, Pudlov, Vrbice a Šunychl. Do dnešní podoby se město integrovalo v roce 1974. Společně s Ostravou a dalšími městy tvoří Bohumín průmyslovou

---

⁷ Hradecký, I. *Národní zpráva o bezdomovectví v České republice*. [online]. Praha 2006. [cit. 9.10.2011]. Dostupné z <http://www.nadeje.cz/vz/nzob2006p.pdf>

oblast regionu. Na jeho území působí několik významných podniků, které zaměstnávají převážnou většinu ekonomicky aktivních obyvatel nejen z Bohumína, ale také z jeho blízkého okolí. K největším prosperujícím firmám patří Bekaert, s.r.o., Bochemie, s.r.o., Bonatrans, a.s., České dráhy - železniční stanice a lokomotivní depo, Rockwool, a.s. a Železářny a drátovny Bohumín, a.s.

Bohumín má přibližně 23 tisíce obyvatel. V posledních letech dochází k mírnému úbytku počtu obyvatel a ke stárnutí obyvatel. Příznivé však je, že v městských částech nedochází k výraznějšímu poklesu obyvatel a přirozený úbytek kompenzují osoby, které se do města stěhují.

Vývoj registrované míry nezaměstnanosti ve městě Bohumín je dlouhodobě pod průměrem okresu Karviná. K 30.6.2011 byl celkový počet nezaměstnaných 1414 uchazečů o zaměstnání, z celkového počtu evidovaných nezaměstnaných uchazečů tvoří většinu ženy oproti mužům.⁸

Dle analýzy Komunitního plánu sociálních služeb města Bohumín bylo zjištěno, že ve městě nejsou vytvořeny žádné služby pro oblast bezdomovectví, kdy se tito lidé ocitají na pokraji sociálního vyloučení. Zcela zde není zastoupena služba noclehárny, azylového domu nebo domu na půl cesty, ale hlavně centra denních služeb pro tuto cílovou skupinu. Od prosince 2008 byla díky společnému projektu města Bohumína a Českých drah zřízena v prostorách nádraží ČD Bohumín místnost, tzv. „čekárna“ pro osoby bez přístřeší. Takto byl nouzově vyřešen problém s osobami bez přístřeší, které se zejména v zimním období nemohli zdržovat ve venkovních prostorech z důvodu újmy na zdraví. Jedním z cílů pracovní skupiny pro krizové situace při Komunitním plánu sociálních služeb města Bohumín je na období 2011-2014 podpořit vznik nové sociální služby pro osoby bez přístřeší – zřízení noclehárny pro ženy i muže.⁹

---

⁸ Komunitní plán sociálních služeb města Bohumín na období 2011-2014. Pracovní verze.[on-line].[cit. 9.11.2011].Dostupný z http://www.mesto-bohumin.cz/data/komunitni_planovani/pracovni_verze_komunitniho_planu_2011_2014.pdf

⁹ Komunitní plán sociálních služeb města Bohumín na období 2011-2014. Pracovní verze.[on-line].[cit. 9.11.2011].Dostupný z http://www.mesto-bohumin.cz/data/komunitni_planovani/pracovni_verze_komunitniho_planu_2011_2014.pdf

5.1 Předmět a předpoklad výzkumu

Do konce minulého století si málokdo z nás dovedl představit, že by z nějakých příčin mohl přijít o domov, bydlení, práci. Jak zmiňuji v teoretické části práce, sociální exkluzí rozumíme vyloučení některých jedinců nebo i skupin obyvatelstva z ekonomického a sociálního života a tím i z možnosti podílet se na svých právech, životních prostředcích a zdrojích blahobytu zbytkem populace. Zaměřila jsem pozornost zejména na extrémní formu sociální exkluze – fenomén zvaný bezdomovectví, v celém svém rozsahu. Pojem, za kterým tušíme osobní tragédie některých členů společnosti, kteří jsou právě v této společnosti vytlačováni až na její okraj a do izolace s omezením v přístupu na běžný sociální život. Jsou mezi námi, žijí s námi v jednom městě, vidáme je. V této práci nahlížím na problematiku bezdomovství s pohledu sociálního pracovníka. Osobně však mě víc než z pracovní povinnosti začalo zajímat, proč se do této životní situace klienti dostali, jaké příčiny způsobily jejich postupné vyčleňování, z jakých skupin ohrožených sociální exkluzí pocházejí.

Předmětem výzkumu se staly příčiny extrémní formy sociální exkluze části bohumínské populace bezdomovců, která v teoretické části mé práce je uvedena v typologii ETHOS 2006 v koncepční kategorii bez střechy. Jedná se tedy o situace osob, u kterých dochází k absenci všech tří domén – fyzické, sociální i právní, které vytváří pojetí domova. Osob, které také žijí v Bohumíně – v městě s nulovou tolerancí. Ve městě, kde se netolerují neplatiči nájemného. Kde se uplatňuje zvýšený dohled nad příjemci sociálních dávek. Ve městě, kde si jsou ale vědomi toho, že za tuto skupinu obyvatel jsou svým způsobem zodpovědní. Snaha poznat a možná i pochopit a porozumět příčinám bezdomovectví, extrémní formy sociální exkluze, stála na začátku mého výzkumu.

Za východisko výzkumu považuji předpoklad, že příčinami bezdomovectví mohou být subjektivní faktory, zejména ztráta zaměstnání a ztráta bydlení, které mají podíl na jejich životní situaci a že mezi nimi působí vzájemný vztah. Tento předpoklad se samozřejmě musí opírat o teoretické poznatky získané v odborné literatuře a v závěrech výzkumů

zabývajících se problematikou bezdomovectví a uvedených v seznamu literatury. Pochopit podstatu sociální exkluze, zjistit, které skupiny obyvatel jsou nejvíce ohroženi touto situací, proč a jakým způsobem, to vše jsem se snažila popsat v mé práci. Pro praktickou část zejména vycházím z výzkumného projektu I. Hradeckého a V. Hradecké, kteří zde objasňují faktory objektivní související se sociální politikou státu, faktory subjektivní související s jedincem nebo sociální skupinou, které vedou ke vzniku bezdomovectví. Uvádí zde nejčastější příčiny bezdomovectví a statisticky je řadí. Rovněž je mi oporou sonda M.Kotýnkové, která uvádí, že nejčastější příčiny vedoucí k bezdomovectví je rozpad rodiny, ztráta bydlení spojená se ztrátou zaměstnání. Nelze opomenout i další cenné zdroje z publikace Kudy ke dnu a další již zmiňované zdroje literatury uvedeny v samostatné kapitole mé práce. Ve výzkumné části mé práce jsem se proto snažila vycházet z teoretické části a tyto poznatky spojit s vlastní zkušeností a intuicí.

5.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu bylo popsat problematiku příčin bezdomovectví jako sociálního jevu z hlediska spouštěcích mechanismů a faktorů sociální exkluze. To znamená zjistit nejen příčiny, které se na vzniku podílely, ale zabývat se i jejich vzájemnými vztahy. Zjistit, jak zasáhly do života jednotlivých osob a zda existují formy pomoci a možnosti začlenění do majoritní společnosti.

Na základě cílů výzkumu byly sestaveny výzkumné otázky, které se staly osou výzkumu a základem rozhovorů s lidmi bez domova žijících v Bohumíně.

- Jakou podobu mají spouštěcí mechanismy sociální exkluze vedoucích až k její extrémní formě – bezdomovectví bohumínských respondentů?
- Které faktory se podílí na vzniku bezdomovectví?
- Který hlavní faktor považuje bezdomovec za zásadní?
- Jsou předpoklady pro případnou inkluzi respondentů?

Takto sestavené otázky byly vytvořeny na začátku výzkumu při sestavování plánu výzkumu a je proto možné, že v průběhu práce při sběru dat se mohou měnit, mohou být doplněny, odebrány, nezodpovězeny.

5.3 Metodika výzkumu

5.3.1 Metody a techniky sběru dat

Při výzkumu v oblasti sociální práce se nejčastěji využívá kvalitativního výzkumu. Např. J.Hendl upřednostňuje tento výzkum před ostatními, protože jeho cílem je porozumění lidem a událostem v jejich životě. Vyznačuje se hledáním, výzkumem v přirozených podmínkách. Výzkumné otázky, které v průběhu výzkumu pokládáme, mohou být v průběhu sběru dat a výzkumu upřesňovány, doplňovány, stejně jako stanovené hypotézy. Za jeho přednost pak považuje kontakt s jedincem a poznání jeho situace, objasnění nebo pochopení jeho jednání určitým způsobem. Výzkumník dobře zná jeho prostředí a může ovlivňovat celý proces, méně než ostatní přístupy používá standardizované přístupy, příčiny nalézáme bez statistických údajů. Výzkumník musí prokázat určité dovednosti, vlastní úsudek a zkušenosti (Hendl 2005).

Z hlediska výběru výzkumných metod pro tuto práci a splnění vlastního cíle je právě nejvýhodnější použít kvalitativní výzkum. V průběhu vlastního výzkumu jsem měla definování kvalitativního výzkumu neustále na paměti, snažila jsem se být nejen dobrým pozorovatelem, ale vycházet ze získaných teoretických znalostí a uplatňovat je v průběhu práce.

Ze základních metod kvalitativního výzkumu jsem využila metody pozorování a dotazování, ze kterých následně vznikly kazuistiky. Technika pozorování byla pro výzkum výhodná, protože poznatky o klientech se získávaly v jejich přirozeném prostředí. Byly to poznatky o jejich zvycích, chování, obsahu a způsobu vyjadřování a vztahu k ostatním bezdomovcům. Při metodě dotazování byla použita technika polostrukturovaného rozhovoru, kdy je možné předem stanovené výzkumné otázky i jejich pořadí měnit a doplňovat. Výhodou je, že je možné s respondenty pracovat přímo, můžeme se jim přizpůsobit. Držíme se však osnovy a jádra rozhovoru tvořeného tématy, které chceme probrat (Hendl 2005).

Základní témata pro polostrukturovaný rozhovor jsem stanovila takto:

- Rodinný stav a vztahy v rodině - otázky se budou týkat rodinných příslušníků, rozpadu vztahů mezi nimi
- Ztráta bydlení – zaměřím se především na bydlení před životem na ulici, na příčiny ztráty bydlení
- Zaměstnání – budu zjišťovat vše, co se týká ztráty zaměstnání, současné pracovní aktivity a rekvalifikace
- Současný stav – zejména se budu zajímat o věk, finanční zajištění živobytí (důchod, dávky), současné bydlení, zdravotní stav, o jeho zájmy a vyhlídky

5.3.2 Výběr výzkumného souboru

Hendl ve své publikaci při řešení otázek výběru poskytuje několik základních informací, kdy uvádí: „Například při studii pomocí rozhovorů se musíme rozhodnout, se kterými osobami provedeme rozhovor a z jakých skupin mají tito jedinci pocházet.“ (Hendl 2005, s. 151). Výběr byl proveden podle daných kritérií nastavených cíleně podle určitých vlastností a příslušností k určité skupině. V rámci profese sociálního pracovníka jsem v kontaktu s osobami, které využívají „čekárnu“ ve vestibulu na nádraží Českých drah v Bohumíně, kteří, jak zmiňují v teoretické části mé práce, jsou podle charakteristických znaků uvedeni v typologii ETHOS (2006) v koncepční kategorii bez střech. V zásadě lze tento typ bezdomovců označit jako bezdomovci zjevní, tak jak je zmiňuji v teoretické části v kapitole 3.2.3. Samozřejmě bude třeba mít na paměti, že ne všichni oslovení respondenti budou chtít spolupracovat a poskytnou rozhovor.

5.3.3 Způsob zpracování dat

Pro získání dat jsme použila záznamové zařízení, v tomto případě mobilní telefon s vysokým stupněm kvality záznamu, proto jsem musela rozhovory nejprve přepsat do písemné formy, což vyžadovalo opětovné poslouchání nahrávek. Přepisy rozhovorů jsem dále upravila do formy kazuistik.

Před vlastním výzkumem jsem všechny respondenty seznámila s cílem a účelem výzkumu, i s tím, jakou výzkumnou metodu budu používat. Dále jsem je ujistila o anonymitě, která jim bude zaručena. Čtyři vybraní respondenti souhlasili s využitím záznamového zařízení, pouze jeden odmítl, ale souhlasil s rozhovorem. V tomto případě jsem využila zkrácený záznam rozhovoru v písemné formě a výsledky pozorování a zjednání při měsíčních návštěvách respondenta na sociálním odboru při vyřizování dávek pomoci v hmotné nouzi.

6 Výzkum – kazuistiky

Pro praktickou část jsem použila případovou studii – kazuistiku, jež byla vytvořena na základě rozhovorů s respondenty, kteří souhlasili s rozhovorem. Rovněž jsou zde zaznamenány výsledky mého pozorování a charakteristiky respondentů.

6.1 Respondent č. 1

Jméno: Eva

Věk: 52 let

Rodinný stav: rozvedená

Vzdělání: vyučena v oboru

Místo hovoru: Denní centrum Pohoda

S paní Evou jsem kontaktu již dva roky, neboť je klientem sociálního odboru. Na jednání chodí vždy v termínu a dokládá potřebné doklady včas. Někdy se stává, že má viditelná fyzická zranění v oblasti obličeje, nad kterými vždy mávne rukou. Za celou dobu, co ji znám, došlo ke znatelné změně způsobu oblékání, kdy z upravené ženy se postupně stávala zanedbaná žena. Při rozhovoru mimo území úřadu působila sebejistěji, bylo zřejmé, že si chce se mnou povídat. Před nějakou dobou si ostříhala své dlouhé vlasy, přestala si je barvit, takže nyní jsou vlasy značně prošedivělé. Obličej má pohublý, z očí jakoby vyprchala radost. Celkově působí paní Eva unaveným dojmem.

Paní Eva vyrůstala v úplné rodině s jedním starším sourozencem, bratrem, kde nebyly žádné výrazné problémy. V současné době nežijí ani rodiče či bratr, ani její švagrová. S ostatními členy své rodiny se nestýká.

Vdaná byla 19 let, rozvedla se v době, kdy její dvě dcery (30 let a 29 let) byly již plnoleté. Žádost o rozvod podala Eva z důvodu nevěry manžela. Podání žádosti o rozvod bylo v pořadí již druhé, poprvé podávala žádost z důvodu nevěry manžela, v době, kdy bylo dcerám 4 a 5 let. Tuto žádost vzala zpět po dohodě s manželem. Manžela hodnotí jako dobrého, starostlivého otce, který se snažil dostatečně materiálně rodinu zabezpečit (přesčasy). Podle paní Evy se měli dobře. Do rozvodu bydleli společně v družstevním bytě, na který měl smlouvy uzavřené manžel. Po rozvodu v bytě nezůstala, odstěhovala se ke své matce, neboť si myslela, že byt případně dcerám. V současné době není s dcerami v kontaktu. Paní Eva zdůrazňovala, že s ní dcery od rozvodu manželství nestýkají proto, že neměla finance na jejich podporu k přepychu.

Bydlení po rozvodu měla zajištěno u své matky, kde bydlela pouze jeden rok. Pro neshody v denním a večerním režimu domácnosti odešla paní Eva bydlet ke svému příteli do bytu 3+1. Přítel nepracoval, po úrazu pobíral plný invalidní důchod, jehož výše nedostačovala na pokrytí nákladů na bydlení, a proto začal dlužit na nájmu. K jeho dluhu přispívala i ta okolnost, že neměl daleko k láhvi. Bylo jedno, co to je, hlavně že to teklo. Měl sice nabídku na odkoupení bytu i zaplacení dlužného nájemného, ale odmítl. Byt prý šetřil pro svou dceru. Bohužel o byt nakonec přišli a tak teď bydlí v jedné zahrádkářské kolonii ve stanu, Když je velká zima, přespí v čekárně na nádraží, někdy u kamarádů a známých. Po určitý čas spali i na lavičce v parku. Snad se jim blýská na lepší časy a mohli by mít k dispozici zděný zahradní domek.

Přestože se vyučila v oboru fotograf, v současnosti v tomto oboru zaměstnaná není a ani ho nehledá. S manželem v době manželství začali podnikat v pohostinství. Veškerý výdělek byl využit na úhradu elektřiny a nájmu, který činil 20. tisíc měsíčně. V letním období byly výdělky vyšší, v zimě nastaly problémy se zaplacením nájmu a výdajů na provoz. V roce

1995 ukončili s manželem nájemní smlouvu na provoz restaurace, manžel však zůstal pracovat u nového majitele jako kuchař. Paní Eva odešla a od té doby již zaměstnána nikdy nebyla, byla však v evidenci úřadu práce. Absolvovala sice kurz práce s počítačem, který si sama hradila, ale prozatím znalosti v žádném zaměstnání neuplatnila.

Život na ulici podle názoru paní Evy způsobil určité změny i v jejích postojích a chování. Dříve hodně četla historické romány, ráda vařila. Nyní tuto zálibu může provozovat jen v denním centru, kde také má zajištěnu hygienu. V době manželství se hodnotila jako zamlklá, ale nyní již se nebojí říct svůj názor nahlas. Rovněž došlo ke změně v konzumaci alkoholu, kdy nyní došlo ke zvýšení této konzumace. Je to způsobeno soužitím s jejím druhem, který alkoholu holduje často a rád. I když bývá druh často agresivní a paní Evu fyzicky napadá, tento vztah paní Eva neukončí. V současné době pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi, ale stěžuje si, že tyto dávky nestačí ani k životu na ulici, část je vyplácená formou potravinových poukázek z důvodu konzumace alkoholu.

O budoucnosti a možnosti změny nepřemýšlí, ani si ji raději nepředstavuje. Myslí si, že již nemá možnost návratu, protože do současného života se dostala vlastní hloupostí.

Závěr:

Eva je další z řady žen, na které již v době před životem na ulici dlouhodobě působily závažné faktory – nevěra manžela, postupná skrytá závislost na alkoholu, neporozumění si s dcerami, opuštění společného bydlení a tím ztráta vlastního bydlení, nevýhodné podnikání. Všechny tyto subjektivní faktory – materiální, osobní i vztahové, nestály osamocně. Neustále na sebe působily, prohlubovaly změny v postojích a chování paní Evy. Rovněž soužití se současným druhem, v průběhu kterého podruhé přišla o ztrátu domova, a její závislost na něm pravděpodobně podporuje její současnou situaci života bez domova. V průběhu života z rozhovoru nebyly zaznamenány zjevné faktory objektivní, neboť nevýhodné podnikání ukončili s manželem ze své vůle a jinou pracovní příležitost již nevyhledala. Přes všechny své negativní zkušenosti však nikoho neobviňuje, vinu za

současný stav dává především sama sobě. Lze těžko hovořit o tom, jestli jsou předpoklady pro případnou inkluzi paní Evy.

6.2 Respondent č. 2

Jméno: Dušan

Věk: 56 let

Rodinný stav: rozvedený

Vzdělání: základní

Místo hovoru: Denní centrum Pohoda

V současné době pan Dušan nenavštěvuje sociální odbor z důvodu sankčního vyřazení z evidence uchazečů o zaměstnání na úřadu práce, přesto při návštěvě Denního centra Pohoda projevil ochotu se mnou spolupracovat a poskytnout rozhovor. Působil na mne velmi skromně, mluvil tiše, často klopil zrak. Byl sice výřečný, ale často hledal správná slova. Nervozitu projevoval mnutím rukou. Na svůj věk má stále tmavě hnědé vlasy, je statné postavy. Oblečení měl zrovna čisté, neboť právě opustil sprchu a dostal od pracovníků centra nové oblečení.

Pan Dušan je rozvedený 17-18 let, má dnes už 4 dospělé děti, nejmladší má 20 let. Jeden syn bydlí v Brně, ostatní děti v Bohumíně. Jsou spolu v kontaktu.

Naposled byl zaměstnán před 16. lety v Bohumíně v jedné firmě, při snižování počtu zaměstnanců byl však propuštěn. Později pak pracoval ještě dva roky u jiné firmy, pak už se nechytal, pouze měl příležitostné práce. Měl zájem pracovat s vysokozdvihným vozíkem, protože by měl víc peněz. Peníze potřeboval na placení výživného pro děti. Toto místo však nezískal.

Po celou dobu poctivě platil nájem, neměl dluhy na nájmu. Bohužel nehradil soudně stanovené výživné, a tak byl před třinácti roky rozsudkem okresní soudu odsouzen k 16. měsícům nepodmíněně. Nástup výkonu trestu hlásil na úřad. Jedenáct let je již propuštěn. Po návratu zjistil, že mu vznikl dluh na nájmu, který do roku splatil. Bohužel mu zůstalo splácet i penále, na které již neměl peníze. Tak se rozhodl, že majiteli již nedá žádné peníze a šel bydlet k družce a byt pronajal bývalému manželovi družky, který tam

bydlel šest měsíců a který nic nehradil. Proto musel odevzdat klíče od svého bytu zpět majiteli. Jelikož i jeho družka měla dluh na nájmu a ještě se tam nastěhovaly její dcery, které nechtěly, aby tam bydlel, musel se před dvěma léty odstěhovat z bytu a šel bydlet ke své sestře. Měl sice možnost přespávat u mladší dcery, ale jejímu manželovi se to nelíbí, neboť pan Dušan neměl peníze na přispívání na nájem. Jednu dobu bydlel i na ubytovně, ale nakonec skončil na ulici. Proto nyní přespává v čekárně na nádraží. Dle jeho slov už to ale není ono, protože tam jsou časté kontroly a nemůžou tam tak pít víno.

Přiznává, že po ztrátě zaměstnání a bydlení popíjí alkohol ve větší míře. Život na ulici mu sice nevyhovuje, ale jinak to prý nejde, když nemá práci. Jakmile by si našel práci a začal by vydělávat nebo když se zaeviduje znovu na Úřadu práce, sehnal by si ubytovnu. Má ale obavy, že jej nezaměstnají, neboť má zdravotní problémy se zády. Těžkou manuální práci by už asi nezvládl, je ale přesvědčen, že lehčí práci zvládne. Ve zlepšení své situace již nevěří vzhledem ke svému věku.

Závěr:

V případě Dušana, který žije na ulici již delší dobu sice sám, ale vyhledávající společnost těch ostatních, kteří ještě mají střechu nad hlavou, můžeme za spouštěcí mechanismus považovat ztrátu zaměstnání a následně nástup výkonu trestu, neboť neměl finanční prostředky na hrazení stanoveného výživného. Tímto došlo k nehrazení nájmu vlastního bytu. Lze tedy hovořit, že se na vzniku bezdomovectví podílí faktory subjektivní, které se navzájem prolínají a ovlivňují, a to jak faktory vztahové (rozvod, rozchod), materiální (ztráta zaměstnání a tím i zdroj finančních prostředků, ztráta vlastního bydlení), osobní (pozitivní vztah k alkoholu, zdravotní problémy), i institucionální (výkon trestu odnětí svobody v délce 16. měsíců), ale v tomto případě i faktory objektivní, kdy k propuštění z pracovního poměru došlo ze strany zaměstnavatele pravděpodobně tehdejší situací na trhu práce. Z pohledu pana Dušana jsou příčiny jeho současného stavu rozvod, ztráta bydlení z důvodu nehrazení nájmu a taky současná situace na trhu práce, kdy nelze najít zaměstnání.

6.3 Respondent č. 3

Jméno: Vlastík

Věk: 42

Rodinný stav: svobodný

Vzdělání: základní

Místo hovoru: Denní centrum Pohoda

Vlastík má nejen povahu dobrodruha, ale podle toho se i obléká a odpovídá tomu jeho vzhled. Má dlouhé řidší vlasy, které si nechává stáhnuté do copu. Mytí vlasů se příliš nevěnuje. Pod nosem má knírek připomínající Barona Prášila. Vzhledem k jeho častým epileptickým záchvatům mívá často úrazy hlavy, což se podstatně projevilo v počtu jizev na obličejí a křivým nosem. Jeho vyzáblá postava již nepřipomíná třetího nejlepšího běžce v našem kraji v běhu přes překážky v době, kdy mu bylo 16. let. Měly o něj zájem různé tělovýchovné jednoty a kluby. Jeví se spíše stydlivý, klopi oči, není schopen udržet oční kontakt při rozhovoru. Mluví tiše, přes vousy je sotva slyšet.

Vyrůstal spolu o 5 let mladším bratrem v úplné rodině, kterou ovládal otec alkoholik, jehož Vlastík málokdy viděl střízlivého. Neměli s otcem pěkný vztah, protože otci bylo nepříjemné, že Vlastík považoval za domov bydlení u své babičky, která ho rozmazlovala, byl její miláček. Do tří let se o Vlastíka babička starala, neboť jej tam rodiče přenechali ve výchově. Matka jako kuchařka v hotelu pracovala dlouho do noci a otec neprojevoval o výchovu zájem. Otec zemřel ještě „před sametovou revolucí“, matka žije ve svém bytě. S bratrem se nestýká, neboť s ním bratr nemluví, setkají se pouze u matky. Kvůli bratrovi nesmí navštěvovat svou matku, jenom někdy k ní zajde, aby to bratr nevěděl. Od své rodiny odešel velmi brzy, dokonce nedokončil učební obor elektromechanik. Po odchodu od rodiny ale nikdy neměl vlastní byt, žil, jak sám říká, životem dobrodruha a rozhodl se takto žít sám. Měl pouze dva vážnější vztahy. V 18. letech začal žít s první družkou, ve 20. letech odchází žít dobrodružstvím, nezávisle. Další vztah byl ukončen, protože přítelkyně bydlela v Českém Těšíně a setkávali se jen jednou za 14 dní.

Při soužití se svou první družkou uzavřel půjčku, ale jelikož přišel o práci, sháněli jej exekutoři u matky, neboť při žádosti o půjčku uvedl adresu matčina bytu. Proto při vymáhání splácení půjčky byl byt exekučně označen. Mladší bratr dluh ve výši 135 tisíc zaplatil za Vlastíka, ale následně mu bratr spolu s matkou zrušili trvalý pobyt u matky. Po dvaceti letech opuštění domova ztratil nejen domov, ale i bydlení. Později žil na ubytovně, jen ale pokud byl schopen platit nájem. Po ztrátě zaměstnání měl problémy i s ubytováním. A s tím je, podle jeho slov, problém sehnat práci, ale i střechu nad hlavou. Přespává na nádraží, v místnosti vyčleněné pro kamarády ve stejné situaci.

Protože se nevyučil, začal pracovat ve firmách po celé republice, firmy často střídal, žil 20 let po ubytovnách. Půl roku pracoval i ve Francii a Německu jako pomocný dělník. Když byl v cizině bez práce, získával peníze na křižovatkách pomocí tabulek s nápisem „1mince při život“. Ušetřil si nějaké peníze, žebral, neboť ho nikdo neznal. Před pěti lety pracoval v místním největším podniku, ale byl s ním rozvázán pracovní poměr pro vysokou absenci, hodně nemocenských a neomluvených absencí. Uvádí, že má trombózu, epilepsii, nosí brýle se 3. dioptriemi. Od té doby nemá zaměstnání žádné. V loňském roce vykonával jen veřejně prospěšné práce.

Od ukončení práce a bydlení na ubytovně žije již dva roky na ulici, někdy přespí u kamarádů. Podle toho, jak hodnotí svůj zdravotní stav s očekáváním infekcí nebo udušení, zcela smířen se situací není. Dokonce přiznává, že myslel i na sebevraždu. Žádnou pomoc však nevyhledal, oporou jsou mu jen kamarádi.

Za prostředky k životu považuje jen sociální dávky a to, co si vydělá při příležitostné práci, když někomu pomůže se stěhováním apod. Stravuje se pouze tím, že si koupí v bufetu u nádraží polévku. Občas ho někdo na jídlo pozve, jinak by nepřežil.

Nemá dobré zkušenosti s veřejností, uvádí, že byl dokonce mladíkem v mikině s kapuci na cestě okraden o právě vydělané peníze. Někdo zase na jeho občanský průkaz uzavřel smlouvy na telefon.

Stýká se především se svými současnými kamarády, občas se napijí, pak se i zasmějí. Navštěvuje kamaráda Pištu kvůli televizi, nebo pana Vondráka, ale k němu má vstup pouze s láhví alkoholu. Sleduje v televizi hlavně sport – formule F1. Alkohol pije víc než před ztrátou bydlení, odhaduje tak 1-2litry laciného vína denně, kouří tak dvě cigarety denně, nedělá mu to dobře. Na víno se skládají většinou tři osoby. Stěžuje si, že je to sice laciné, ale není to kvalitní.

Za hlavní příčiny označuje sebe a stát. Sebe označuje proto, že si v 18 letech měl pořídit vlastní byt, dokud měl finanční prostředky. A stát obvinuje proto, že není práce – nejsou peníze, žije proto na ulici. A kdyby byt měl, tak by o něj kvůli nezaměstnanosti přišel.

Nic pozitivního na životě nevidí, možnost na nový vztah již vzdal. Nikdy sice nic nevyhrál, ale život ještě nevzdal i přes občasné černé myšlenky. Projevuje zájem o změny, které se týkají možností získání bydlení.

Závěr:

Vlastík patří mezi osoby se zvýšeným rizikem vzniku bezdomovectví z důvodu nefunkční rodiny s vysokým výskytem alkoholismu jednoho z rodičů. Pravděpodobně negativní postoj jeho otce k vnímání bydlení u jeho babičky, jako opravdového domova, mohl vyvolat u Vlastníka neschopnost získání a udržení si vlastního domova. Což by mohlo být základem a spouštěcím mechanismem jeho současné situace. Z pohledu Vlastíka je ztráta zaměstnání objektivní faktor, ovšem nelze taky vyloučit, že mohlo k propuštění ze zaměstnání dojít z důvodu subjektivních faktorů, a to přístupu k zodpovědnosti k udržení si práce (absence a konzumace alkoholu). Ve vzájemném vztahu k objektivnímu faktoru jsou i subjektivní faktory, ať už materiální (ztráta bydlení-ubytovny, zadlužení) vztahové (osamělost, rozchod s partnerkou, konflikty s matkou a bratrem), osobní (zvyšující se závislost na alkoholu), institucionální (propuštění z léčebny). Všechno se vším souvisí, tak by se dalo nazvat propojení všech faktorů. Případné začlenění bude velmi obtížné vzhledem k délce absence

domova a k přístupu k životu, zejména k myšlenkám na sebevraždu, ale se správným vedením nelze inkluzi zcela vyloučit.

6.4 Respondent č. 4

Jméno: Břet'a

Věk: 58 let

Rodinný stav: rozvedený

Vzdělání: vyučena v oboru

Místo hovoru: Denní centrum Pohoda

Poprvé jsem potkala pana Břet'u v roce 2009. Zdravotně na tom byl ještě dobře, chodil bez pomoci. Nyní používá francouzskou hůl, o kterou se opírá. Chůze s hůlkou je i tak obtížná. Pan Břet'a má prošedivělé vlasy střední délky, neboť dle jeho slov nedojde k holiči. Má prošedivělý plnovous, který ho prý zahřívá. Bylo zřetelné, že hygienu jezdí vykonávat na Denní centrum Pohoda jednou týdně nebo jednou za čtrnáct dní. Oblečení měl špinavé, částečně pomočené. Prsty na ruku měl silně zažloutlé. Choval se uctivě a vstřícně, neměl námítky se mnou komunikovat. Snažil se poskytnout informace, měl ale problémy s vyjadřováním a často hledal správná slova.

Vlastní rodinu s jedním dítětem pan Břet'a opouští ještě před rozvodem, protože chtěl žít se svou přítelkyní, se kterou žil v jejím bytě 15 let. Svůj byt, který získal v době manželství, přenechal manželce a domácnost opustil. Před třemi léty po dohodě se svou družkou odešel na nějaký čas bydlet ke své matce, která byla nemocná a nebyla schopna se o sebe postarat do doby, než ji přidělí místo v domově důchodců. Když už byla matka umístěna do domova, chtěl se vrátit ke své družce, tam ale zjistil, že si již našla nového přítele. Proto se vrátil zpět do bytu své matky. Jelikož ale neměl peníze, nehradil nájem, a proto musel byt vrátit zpět majiteli a vystěhovat se z bytu. Bydlel ve stanu nebo u kamaráda. Měsíc bydlel i na ubytovně, ale tam nevydržel kvůli zdravotnímu stavu. Tak se vrátil zpět na nádraží.

Jeho syn (34 let) žije v Bohumíně se svou manželkou, oba jsou zaměstnaní u firmy Rockwool, bydlí v podnájmu v bytě kamaráda pana

Břetí. Syn ví o situaci svého otce a jeho života na ulici, občas ho vídá, ale nekontaktuje ho.

Pan Břet'a po celou dobu pracoval v místní chemické továrně, kde ale docházelo k propouštění zaměstnanců. Sám uvádí, že důvodem propuštění na pracovišti nebyl alkohol, ale jeho věk. Od té doby již nikdy nepracoval, je evidován na úřadu práce a pobírá dávky pomoci v hmotné nouzi.

Na dotaz týkající závislosti pan Břet'a uvádí, že kouří tak 40 cigaret denně, alkohol pije málo, podle toho, kdo co kdy koupí. Cigarety si zajišťuje sám, alkohol někdy dostává.

O své budoucnosti moc nepřemýšlí, neví, co s ním bude. Za problém jeho bezdomovectví označuje svou vinu, zejména alkohol a nevydařený vztah s družkou. Rovněž propuštění ze zaměstnání se podílelo na jeho situaci. Spoléhá na zdravotní stav, na jeho hospitalizaci v nemocnici, i když ví, že to nejde napořád.

Závěr:

Břet'a zahájil svou cestu k životu bez domova dobrovolným odstěhováním se ze svého bytu, kdy opustil svoji rodinu a přestěhoval se ke své družce. Bohužel ani tento vztah nevydržel a po návratu Břetí z bytu své nemocné matky již v domácnosti bydlel jiný přítel družky. Dle slov Břetí měli s družkou vztah dobrý, ale těžko věřit, když po třech měsících jeho družka vztah ukončila a zahájila nový. Tyto vztahy bych zařadila do faktorů subjektivních vztahových stejně jako současnou osamělost Břetí a nezáměr ze strany syna. Materiální subjektivní faktor (ztráta bydlení, ztráta zaměstnání) a osobní subjektivní faktor (závislost na alkoholu a kouření, problémy se zdravotním stavem) spolu s uvedenými vztahovými faktory působí na vznik bezdomovectví u Břetí dlouhodobě. Zcela jistě lze vyhodnotit důvod současné životní situace faktorem objektivním, kdy došlo k propuštění ze zaměstnání ze strany zaměstnavatele. Za viníka své současné situace považuje sám sebe, zejména alkohol a ukončení vztahu s družkou. Pro začlenění Břetí zpět do společnosti předpoklady nejsou moc

optimistické, neboť odmítá jakoukoliv možnost ubytování, ať noclehárny nebo ubytovny, svou budoucnost vidí v nemocničním zařízení.

6.5 Respondent č. 5

Jméno: Josef

Věk: 60

Rodinný stav: vdovec

Vzdělání: maturita

Místo hovoru: Denní centrum Pohoda

Josef pochází z rodiny se třemi dětmi, kde Josef byl nejstarší. Rodiče už nežijí, rodinné vztahy udržuje pouze se svým bratrem, protože se se sestrou nedohodl při vyřizování dědictví po rodičích. Vystudoval chemickou průmyslovku, krátce byl zaměstnán, pak nastoupil dvouletou vojenskou službu. Po návratu se oženil, vychovával s manželkou dvě děti, které se narodily krátce po sobě. Po ukončení mateřské dovolené manželka již nenastoupila do práce, několik let byla v domácnosti a starala se o děti. Nebylo to ani třeba, neboť on sám měl práci s vysokým výdělkem. Děti dospěly a osamostatnily se. Manželka onemocněla a nedlouho potom zemřela. Tím se panu Josefovi změnil život, nikdy neměli s manželkou problémy, žádné půjčky, žádné dluhy. Své osamění začal řešit návštěvami restaurací s různými kamarády, kteří ho nechávali platit útratu. Měl několik krátkodobých známostí, jednou jej v bytě okradli.

V zaměstnání, kam nastoupil po ukončení vojenské služby, byl spokojený a dobře placený. Po smrti manželky začal popíjet tajně i v práci, aby na nic nemusel myslet, začal dělat chyby, nedodržoval termíny. Mezitím firma snižovala počet zaměstnanců a Josef byl propuštěn. Sám sobě nepřiznává, že by mohl být příčinou ukončení pracovního poměru alkohol. Párkrát byl evidován na Úřadu práce, několikrát zaměstnán. Vždy si myslel, že se blýská na lepší časy. Vaz mu zlomilo poslední zaměstnání. Nebyly zakázky, majitel šetřil, kde se dalo. Nakonec zaměstnavatel nevyplatil zaměstnancům mzdy v termínu a on neuhradil nájmy. Nejdřív ho odpojili od elektřiny, pak od plynu a nakonec byl nucen družstevní byt prodat. Peníze dal dětem, něco si nechal, ale to se rychle utratilo za placení

ubytovny a něco napůjčoval známým, kteří mu již nic nevrátili. Dokud měl peníze, měl i kamarády. U své přítelkyně bydlel krátce, po jedné z mnoha hádek jej vyhodila a on skončil na ulici. Láhev vína bylo to jediné, co jej dokázalo zahřát. Neměl sílu něco řešit, v něco věřit. V současné době přespává na stavbách, v rourách, které si vystele letáky, ale když je velká zima, tak přespává v čekárně na nádraží. Po zkušenostech si nosí všechny své věci v igelitce. Není v evidenci na úřadu práce, protože jej vyřadili. Neměl adresu na doručování výzev, byl nemocný a tak se včas nedostavil na schůzku. Omluvenku neměl, protože nešel k lékaři. Styděl se. Úředníci na úřadě nedělají výjimky, jedou přesně podle zákona, jsou jako stroje, bez srdce.

Budoucnost moc růžově nevidí, přestal se zajímat o práci, o dění v okolí. Občas jde navštívit některé z dětí, ale moc radosti z toho nemají. Dají mu sice najíst, někdy se i vykoupe, ale bydlet ho tam nenechají.

Nikomu a v nic již nevěří, tvrdí, že za všechno může nespravedlnost na světě.

Závěr:

Pan Josef během své životní dráhy byl postupně potencionálním bezdomovcem, později skrytým, až se stal bezdomovcem zjevným vyhledávajícím bydlení v provizorním přístřešku a nosící si své věci v jedné igelitce. Spouštěcí událostí, která následně způsobila celou řadu subjektivních faktorů, byla smrt manželky. S touto situací se nikdy nevyrovnal. Pocit osamění, chladné vztahy s dětmi jako vztahové faktory k sobě postupně přidávají alkoholismus jako faktor osobní, a také ztráta zaměstnání. Z důvodu nedostatečných finančních prostředků nehradil náklady na domácnost, a proto byl nucen svou situaci řešit prodejem bytu. Toto jsou faktory materiální. Je třeba zmínit i další faktor, který nebylo možno ovlivnit, a to fenomén dnešní doby – platební neschopnost. Zcela jistě tento objektivní faktor, jak uvádí pan Josef, byl ten poslední hřebíček do jeho současné životní situace. Neměl již sílu něco řešit, v něco věřit. Mohu jen věřit, že při možnostech individuální sociální práce, přístupu a motivace, by mohl být reálný návrat do většinové společnosti.

6.6 Vyhodnocení dat

Při stanovení si cíle výzkumu jsem sestavila výzkumné otázky, které se staly osou výzkumu a základem rozhovorů s lidmi žijících v Bohumíně. Jak jsem již uvedla, při stanovení si těchto otázek, mohlo dojít k jejich obměně, některé mohly být nezodpovězeny. Zde jsou odpovědi tak, jak jsem je vnímala já.

Jakou podobu mají spouštěcí mechanismy sociální exluze vedoucích až k její extrémní formě – bezdomovectví bohumínských respondentů?

- Eva – rozpad rodiny, ztráta bydlení
- Dušan – ztráta zaměstnání a s tím souvisejí nástup VTOS z důvodu nehrazení výživného a ztráta bydlení
- Vlastík – nefunkční rodina, ztráta zaměstnání související se ztrátou bydlení
- Břet'a – rozpad vztahu se ztrátou bydlení (možná s příčinou ztráty zaměstnání)
- Josef – ztráta manželky (následně ztráta zaměstnání se ztrátou bydlení)

Které faktory se podílí na vzniku bezdomovectví?

- Eva – faktory subjektivní (materiální-bez zaměstnání, nevýhodné podnikání, ztráta bydlení, neschopnost hospodařit s vlastními prostředky (potravinové poukázky), dlouhodobá nezaměstnanost, vztahové-nevěra, rozvod, nepochopení si s dcerami, osobní-nesamostatnost, postupná závislost na alkoholu)
- Dušan – faktory objektivní-propuštění ze zaměstnání z podnětu zaměstnavatele , faktory subjektivní (osobní-pozitivní vztah k alkoholu, zdravotní stav, vztahové-rozvod, rozpad družského vztahu, materiální-ztráta zaměstnání, ztráta bydlení, zadlužení, dlouhodobá nezaměstnanost, institucionální-propuštění z VTOS)
- Vlastík – faktory objektivní-propuštění ze zaměstnání z podnětu zaměstnavatele, faktory subjektivní (osobní-zvyšující se závislost

na alkoholu, sebevražedné tendence, vztahové-rozpad vztahů, konflikty mezi ostatními členy rodiny, osamělost, materiální-ztráta zaměstnání, ztráta bydlení, zadluženost, institucionální-propuštění z léčebny)

- Břet'a – faktory objektivní-propuštění ze zaměstnání z podnětu zaměstnavatele, faktory subjektivní (osobní-zdravotní problémy, závislost na alkoholu, vztahové-rozvod, rozpad vztahu materiální-ztráta zaměstnání, ztráta bydlení)
- Josef – faktory objektivní-propuštění ze zaměstnání, platební neschopnost zaměstnavatele, faktory subjektivní (osobní-závislost na alkoholu, vztahové-úmrť manželky, pocit osamocení, chladné vztahy s dětmi, materiální-ztráta zaměstnání, ztráta bydlení)

Který hlavní faktor považuje bezdomovec za zásadní?

- Eva – vztahový (rozpad rodiny), materiální (ztráta bydlení vlastním přičiněním)
- Dušan – objektivní (politika státu-podmínky evidence na ÚP, trh práce), subjektivní (rozvod, ztráta zaměstnání, VTOS, ztráta bydlení)
- Vlastík – objektivní (sociální politika státu, ztráta zaměstnání), subjektivní (neschopnost zajištění bydlení)
- Břet'a – objektivní (ztráta zaměstnání), subjektivní (ukončení vztahu se ztrátou bydlení, alkohol)
- Josef – objektivní (platební neschopnost zaměstnavatele)

Jsou předpoklady pro případnou inkluzi respondentů?

- Eva – předpoklady nelze jednoznačně stanovit, odpoutání se od současného druha, který ji ovlivňuje a na kterém je závislá, není při stávajících podmínkách reálná
- Dušan – v případě uzavření pracovní smlouvy by byla možnost s pomocí sociálního odboru či organizací zajistit vhodné ubytování
- Vlastík – s pomocí vhodné sociální práce by mohla být možnost sociální inkluze zejména při pomoci v hledání vhodného bydlení

- Břet'á – pro případnou inkluzi již nevidím reálnou možnost
- Josef – s pomocí vhodné sociální práce by mohla být možnost sociální inkluze

Shrnutím jednotlivých závěrů se ukázalo, že spouštěcí mechanismy nelze považovat za jednotné, existují vždy a jsou příčinou prvotního odklonu od běžného standardního života. Za tyto mechanismy můžeme v tomto případě považovat rozpad rodiny a vztahů, ztrátu zaměstnání a s tím související ztrátu bydlení. Ztráta zaměstnání a ztráta bydlení jsou uváděny jako možné příčiny jejich současné sociální situace - bezdomovectví jako extrémní formy sociální exkluze. A to ať už jsem faktory popisovala ze svého pohledu nebo je konstatovali respondenti. Ostatní faktory, objektivní i subjektivní, se s nimi i mezi sebou navzájem prolínaly, ovlivňovaly se, navazovaly na sebe. Zlomovými okamžiky se staly tedy všechny kategorie příčin bezdomovectví tak, jak jsem je vyjmenovala a popsala v teoretické části této bakalářské práce. Případnou inkluzi respondentů lze velmi těžko stanovit, teoretické možnosti jsou zcela jistě namísto při správné technice sociální práce, komunikaci s klientem, vytvořením spolupráce s organizacemi zabývajícími se touto cílovou skupinou a působením na samosprávu města Bohumín v rámci Komunitního plánování sociálních služeb v tomto městě při zřízení noclehárny, domu na půl cesty, azylového domu nebo tréninkového bytu.

Stanovený předpoklad výzkumu, že příčinami bezdomovectví mohou být subjektivní faktory, zejména ztráta zaměstnání a ztráta bydlení, které mají podíl na jejich životní situaci a že mezi nimi působí vzájemný vztah, se tedy potvrdil.

Závěr

V této práci jsem se zabývala popisem nepříznivé životní situace, v níž někteří bohumínští občané nemají zaměstnání, bydlení, domov, nemají kde uspokojovat své základní životní potřeby. Zabývala jsem se zjištěním příčin a mechanismů, které způsobí lavinu dalších faktorů vedoucích k vyloučení z běžného života až na okraj společnosti k jeho krajné formě – bezdomovectví.

Za základní východisko zpracování problematiky výzkumem považuji teoretickou část. V několika kapitolách objasňuji základní pojmy a problematiku oblastí bezprostředně souvisejících s cílem výzkumu, kterým bylo popsat problematiku příčin bezdomovectví jako sociálního jevu z hlediska spouštěcích mechanismů a faktorů sociální exkluze. To znamenalo zjistit nejen příčiny, které se na vzniku podílely, ale zabývat se i jejich vzájemnými vztahy. Zjistit, jak zasáhly do života jednotlivých osob a zda existují formy pomoci a možnosti začlenění do majoritní společnosti. Zabývala jsem z hlediska koncepce a dimenzí sociální soudržnosti. Zaměřila jsem se na charakteristiku sociální exkluze, protože důkladné poznání a vymezení příčin a důsledků sociálního vyloučení jedinců nebo celých skupin z ekonomického a sociálního života je nutné pro pochopení další části teorie. V té se zabývám nejen určením definic a typologie bezdomovectví, ale především všemi aspekty příčin a důsledků bezdomovectví a jejich vzájemnou provázaností.

Na základech teoretických poznatků získaných z odborných publikací a v návaznosti na výsledky již uskutečněných výzkumů byla pak vytvářena výzkumná část práce. Zde jsem užila formu strategie kvalitativního výzkumu. Pomocí této strategie jsem se snažila porozumět, proč lidé jednají určitým způsobem, jak prožívají danou životní situaci, které různé faktory a jak na sebe vzájemně působí a ovlivňují jednání lidí. Kazuistiky, které se staly základním stavebním kamenem praktické části, byly uskutečněny pomocí polostrukturovaného rozhovoru s pěti respondenty vybranými na základě daného kritéria. Bylo důležité získat důvěru

respondentů a jako odpověď na výzkumné otázky zjistit dostatek informací umožňující zpracování dat.

Za nejčastější spouštěcí mechanismy můžeme považovat u respondentů v tomto výzkumu nejen ztrátu zaměstnání, ztrátu bydlení ale také rozvod, rozpad vztahů, úmrtí manžela, nástup výkonu trestu odnětí svobody. Z uvedených výsledků výzkumu dále vyplývá, že faktory se navzájem při svém vzniku podmiňují, působí na sebe, v různých směrech a různou intenzitou se v průběhu životní situace ovlivňují. Také rychlost působení je případ od případu různá. Vždy tedy záleží na i na osobních a sociálních předpokladech jedince. Pokud se tedy v období, kdy dochází k odklonu od běžného standardního života, nenajde pomocná ruka, je otázkou času, kdy se jedinec zařadí do bezdomovné populace.

Výzkum neměl za úkol přijít s novým řešením problematiky, chtěla jsem jen v něm potvrdit význam výsledků, které byly dosaženy odborníky, a které byly důležité pro hlubší poznání problematiky bezdomovectví. Chtěla bych využít rozpoznávaných příčin a důsledků tohoto složitého komplexního procesu ve své práci sociálního pracovníka. Zabývat se nadále nejen jimi, ale i tím, jak lidem v jejich situaci pomoci a jak tomuto společenskému jevu předcházet. Nikdo z nás totiž nemůže říct, že u něho nikdy taková životní situace nikdy nenastane. A on sám se pak bez pomocné ruky neobejde.

Seznam použité literatury:

BARTÁK, M. *Zdravotní stav populace bezdomovců v ČR a jeho determinanty I. Bezdomovství v zrcadle veřejné politiky*. Kostelec nad Černými lesy: IZPE, 2004.

HARTL, P., HARTLOVÁ, H. *Psychologický slovník*. Praha: Portál, 2000.

HENDL, J. *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál, 2005, 2. vydání.

HIML, P. *Zrození vagabunda, Neusedlí v Čechách 17. A 18. st.*, Praha: Argo, 2007.

HRADECKÝ, I. A KOL. *Definice a typologie bezdomovství*. Praha: Naděje, o.s., 2007.

HRADEČTÁ, V., HRADECKÝ, I. *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, o.s., 1996.

KOTÝNKOVÁ, M. Trendy v prevenci bezdomovectví. In.: Příklady nejlepší praxe v boji proti bezdomovectví. Praha: FEANTSA, S.A.D., Armáda spásy, Naděje, 2003.

MAREŠ, P. Sociální exkluze a inkluze. In SIROVÁTKA, T.(ed) *Sociální exkluze a inkluze menšin a marginalizovaných skupin*. Brno: MU, 2004, s.15-25.

MAREŠ, P. *Faktory sociálního vyloučení*. Praha: VÚPVS, 2006.

MAREŠ, P., HORÁKOVÁ, M., RÁKOCZYOVÁ, M. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. Praha: VÚPVS, 2008.

MATOUŠEK, O. a kol. *Základy sociální práce*. 2. vydání. Praha: Portál 2007.

MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005.

MUSIL, J. Současná pojetí sociální soudržnosti a Česká republika. In MUSIL, J. a kol. *Pojetí sociální soudržnosti v současné sociologii a politologii*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Fakulta sociálních věd, CESES, 2004, s. 7 – 16.

PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovství*. Praha: Triton 2008.

PRUDKÝ, L., ŠMÍDOVÁ, M. *Kudy ke dnu*. Praha: SOCIOKLUB, 2010.

ŠTĚCHOVÁ, M., LUPTÁKOVÁ, M., KOPOLDOVÁ, B. *Bezdomovectví a bezdomovci z pohledu kriminologie*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2008.

SCHWARZOVÁ, G. Sociální práce s bezdomovci. In MATOUŠEK, O., KODYMOVÁ, P., KOLÁČKOVÁ, J. *Sociální práce v praxi*. Praha: Portál, 2005, s. 315-329.

VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. 3 vydání. Praha: Portál 2004.

Časopis:

JANEBOVÁ, R. *Proces vzniku a stádia bezdomovectví*. Sociální práce, 1999, č. 4. s. 27-28.

MAREŠ, P., SIROVÁTKA, T. *Sociální vyloučení (exluze) a sociální začleňování (inkluze) – koncepty, diskurs, agenda*. Sociologický časopis, 2/2008, s.273, s.271-294.

Elektronická monografie a odkazy:

Hradecký, I. *Národní zpráva o bezdomovectví v České republice*. [online]. Praha 2006. [cit. 9.10.2011]. Dostupné z <http://www.nadeje.cz/vz/nzob2006p.pdf>

Komunitní plán sociálních služeb města Bohumín na období 2011-2014. Pracovní verze. [on-line]. [cit. 9.11.2011]. Dostupný z http://www.mesto-bohumin.cz/data/komunitni_planovani/pracovni_verze_komunitniho_planu_2011_2014.pdf

Národní akční plán sociální začleňování na léta 2004-2006. [online]. MPSV [cit. 23.2.2011]. Dostupný z w ww: http://www.mpsv.cz/files/clanky/1102/NAPSI_cz.pdf

SEDLAČKOVÁ, M., ŠAFR, J., HÄUBERER, J. *Sociální důvěra-ukazatel společenské soudružnosti: teorie a empirický model původu české společnosti* [online]. Sociologický ústav, AV ČR, 2009 [cit. 20.2.2011]. Dostupný z w ww: <http://sdilenihodnot.soc.cas.cz/getfile.php?file=77375676&filename=WP16-SedlackovaSafrHauberer.pdf>

TOUŠEK, L. *Sociální vyloučení o prostorová segregace* [online]. Přehledová studie 07/11, CAAT, 2007 [cit. 16.1.2011]. Dostupný z www: http://www.antropologie.org/attachments/143_143_Ladislav_Tousek_Socialni_vyloucení_a_prostorova_segregace.pdf

Tisková zpráva Azylových domů v ČR, o. s. [online].[cit. 28.10.2011].

Dostupné z www:

http://docs.google.com/viewer?a=v&q=cache:bowM4gsUb1YJ:www.azylovedomy.cz/soubory/169_Tiskov%25C3%25A1%2520zpr%25C3%25A1va%25C4%258CR.doc+definice+bezdomovectv%C3%AD+podle+FEANTSA&hl=en&pid=bl&srcid=ADGEESg1ZZbNUBkribXWr9BM_26Kr_vabC0YTgqLZXNiCMIAitPdoqwlendgvPgEDnDXpEHouxD0E-Nj5KvsbEmprIv21M0HXmG1ng_cyHRnGEc93yVGrOgbc9JUjKr_uEJAzmX3dF5t&sig=AHIEtbTcZvACU3vLPZTc5jLrCWXIOf4LWQ

Právní předpisy:

Zákon č. 108/2006 Sb. o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů

Seznam příloh

Rozhovor č. 1 – Eva	1
Rozhovor č. 2 – Dušan	6
Rozhovor č. 3 – Vlastík	10
Rozhovor č. 4 – Břet'a.....	15

Rozhovor č. 1 - Eva

Kolik je vám let?

Za měsíc mi bude 53.

Jste svobodná?

Rozvedená

Jak dlouho?

Já jsem 11 let rozvedená, myslím, už to ani nepočítám.

Máte děti?

2 dcery.

Jak jsou staré?

20. 9. bylo 30 a mladší na Silvestra 29.

Jste v kontaktu s dětmi?

Ne.

A víte důvod? Nechcete vy nebo dcery?

Tatínek.

Když jste se rozvedli, kolik bylo dcerám?

Když jsme se rozvedli, byly plnoleté.

Proč si myslíte, že se vám rozpadlo manželství?

Žádost o rozvod jsem požádala já, z důvodu manželovi nevěry.

Jiné příčiny?

Ani ne.

Vztahy mezi vámi a manželem byly jaké?

Jako opomím tam to, tak jiné dobré, byl vzorný otec, snažil se materiálně i .. ale ...

Jak na vás zapůsobilo ta nevěra?

Ta nevěra se táhla, už jsme se rozváděli, děti ještě chodily do školky, kvůli dětem jsme to dali dohromady. On dělal kolotoč – 2 2 2, tím pádem, mi řekl, že jde na přesčas a pak mi známý řekl, že mu půjčoval byt, on mi řekl, že jde na přesčas a..já byla sama, abych na to nemyslela, tak jsem si dala tak sklenku někdy dvě vína, abych na to nemusela myslet.

Když říkáte byt, zeptám se, byt byl společný?

Jo byl družstevní.

Kdo byl nájemcem?

Bylo to napsané na manžela.

Takže po rozvodu jste se musela odstěhovat?

Ne nemusela jsem, ale odstěhovala jsem se k mamince.

S maminkou jste bydlela jak dlouho?

Rok.

A potom?

Potom jsem žila s přítelem.

V jeho bytě?

Jo, v jeho.

Vy jste vlastní byt nikdy neměla?

Ne, ne.

Zeptám se na rovinu. Co se týká závislosti, alkohol a cigarety?

Cigarety jo.

Kolik denně?

Jak kdy, vydržím i 5-6 hodin bez cigaret. Nejhorší to je večer, že jo, člověk sedne ke knize a, ale přes den, kdy, s cigaretou v ruce vařit, nebo uklízet, i když některé ženy...no k cigaretce to víno, někdy. I když poslední dobou je toho asi víc, to hlavně kvůli pana Wencla.Ten pije a nechce sám. No a abych nedostala facku, tak piju s ním. Nevím, tak litr vína denně? Však toho za stravenky víc nekoupíte.

Kdy jste naposledy bydlela v bytě?

S panem Venclem jsme o něho přišli, to už je 2 rok.

Proč jste o byt přišli?

Protože to bylo 3+1, říkala jsem pořád na co to je, vyměníme to, sousedka ze spodu sama navrhla, že má syna, který čeká rodinu, bydlí za parkem v 1+1, že by to vyměnila a doplatila dluhy, nedal si říct, pořád říkal pro dceru, pro dceru a tak to bylo. On má plný důchod, předčasný, ale zatím má invalidní 6 300 a byt stál 7 500. A taky si rád dal do trumpety, neměl daleko k láhvi, jak jsem řekla. On pije takový trojboj, no hlavně, že to teklo. To moc nezůstalo na nájem a já jsme měla jenom dávky, že. To je málo.

Vy jste neměla nikdy žádný příjem?

My jsme ještě jak jsem byla, jak jsem odešla z propagace, tak jsme vlastnili v Dětmarovicích Hastrmánku s manželem.

On byl majitel, nebo to bylo na oba?

Na oba, ono to bylo ale v nájmu ŽDB, no a to bylo neúnosné, tam se topilo jenom elektřinou, protože to byla dřevěná chata, takže topení, mražáky, fritáky, všechno na elektřinu, takže to bylo 20 – 23 tis. no a plus nájem že, který se zvyšoval a to nešlo finančně utáhnout. Navíc to je zašité, tak tam jezdili jenom podnikatelé, no a v zimě v létě super, protože tam jsme udělali terasu nad potokem, takže jo, ale v zimě ...

Prosperovalo to, nebo jste to museli uzavřít?

Já vám to řeknu lidově bylo to tak vlej vylej.

Kdy jste přestali podnikat?

V roce 1995 tuším.

Takže ještě před rozvodem?

Jo.

Manžel pak začal jinak podnikat? Nebo měl jinou práci?

Manžel tam zůstal, oni to převzali jiní majitelé, on tam zůstal jako kuchař a já jsem odešla.

Od té doby jste již nikdy nepracovala?

Ne, ale udělala jsem si počítačový kurz.

Naposledy jste pracovala v roce 1995? Od té doby jste závislá na dávkách?

Jo, i když snaha je no, ale tak.Jak jsem řekla, je to málo na život, ani když jste na ulici, tak to nestačí.

Říkáte, že vztah se vám zhroutil z důvodu nevěry, proč s vámi nechtějí být v kontaktu, nemáte jim co nabídnout?

Oni, víte, my jsme měli peníze, já jako fotografska, manžel dělal přesčasy, byly zvyklé na přepych, který já už jim poskytnout nemohla, manžel potom,

jak jsme zjistila, že byl pojišťovací agent, jako pojišťovák, ale co dělá teď, to nevím.

Dcery bydlí v Bohumíně?

V Brně a druhá v Praze, oni vystudovaly hotelovou školu, jedna v Havířově a jedna v Šileřovicích.

Vy máte maturitu?

Ne.

A jste vyučena v oboru?

Fotograf.

To je přímo obor fotograf?

Ano, v Michálkovicích byla škola. Ale už to dělat nechci, Ted' je jiná technika a nemám ani foťák, že, kde bych na to vzala.

Na úřadu práce máte rekvalifikaci jenom na tu obsluhu počítače?

Ne, to jsem si zaplatila sama.

Rekvalifikační kurz žádný?

Bavila jsem se s paní, jak jsem vám dávala ten lístek, že je možnost si udělat rekv. kurz, ale dosud se nic nenašlo. Říkala, že tam bylo něco s potravinami, nějaké minutky, že tam je možnost, ale to už je hrozně dlouho.

Bydlela jste u maminky rok a pak jste se odstěhovala proč?

Víte jak to je, maminka byla starší vdova a to bylo, dívala jsem se na televizi, vypla to, nezajímalo ji, že se film rozbíhal. Řekla mi, že je čas spát. Ráno zase brzy vstávala a zlobila se, já nechci. Taky jsem byla bez práce, to jsme se taky hádaly, že ji nedávám na nájem a ani na jídlo. Já jsem chtěla, no bylo to těžké.

Nerozuměla jste si s ní?

Ale jo, ale víte jak to je, starý člověk.

Odešla jste sama?

Jo, sama.

Maminka ještě pořád žije?

Bohužel ne.

Takže se nemáte kam vrátit?

Bratr taky zemřel, takže ne. A i švagrová taky zemřela, všechny mám na hřbitově. A no dcery se o mě nezajímají.

Ted' jste s přítelem a bydlíte kde?

No z bytu jsme šli ke známému, ale ten taky o byt přišel, no tak pak jsme šli bydlet do stanu ke známému na zahradu, ale byla tam zima, tak jsme skončili na nádraží v té čekárně pro bezdomovce. I dokonce lavička v parku byla někdy dobrá. Hlavně v létě. No a právě jsem to chtěla říct v pondělí, je změna, máme slíbeno se přestěhovat tady v drátovnách, tady kousek v zahradním domku, je to zděné, je tam vaříč propanbutanový, takže pohoda.

To máte v nájmu?

To bylo tak, ona žila dlouho 17 let s přítelem a on ji před 3 měsíci zemřel.

V tom zahradním domku bydlela?

Ano, ona má teď starobní důchod, takže odešla do Ostravy bydlet a přenechala nám to.

To je její?

To není vlastně ničí, k tomu nejsou papíry, to je vlastně.

Nemáte strach, že vám to někdo zbourá?

K vám chodila paní Mastná, tak vedle ní. Ne, nemám strach.

Máte nějaké koníčky?

Mám.

Jaké?

Koníčky, takové prozaické, hlavně četba, historické romány, přírodovědné, vaření, příroda.

Máte prostory na vaření?

Jo, vařím hlavně tady v centru, pak si jídlo můžeme vzít na nádraží. Musím si tak pomoci, ale dá se.

Myslíte si, že jste jiná, před tou dobou, než jste se stala osobou bez domova?

Určitě.

V čem?

Myslím povahově, kdysi jsem byla taková zamlklá spíš, ale teď jsem taková, že se prostě nedám. Ono vás to donutí.

Jste v kontaktu s kamarády z minulého života?

Jo, to určitě jo a když, tak můžu říct, že spíš pomůžou, hanět to nikdy ne, v dnešní době nikdo neví, jak může skončit.

Co byla hlavní příčina toho, že jste se stala osobou bez přístřeší?

Přemýšlela jste nad tím?

Asi moje vlastní hloupost.

Co konkrétně myslíte?

Už jak jsem se rozváděla, tak byt byl družstevní, neměla jsem odcházet a byt nechávat dcerám, teď už je pozdě, bohužel jo. A odešla jsem bez peněz, to bylo blbé.

Takže dcery tam nebydlí a manžel jo?

Ne, on bydlel tady a kde teď bydlí, to nevím.

Když byl družstevní, vy jste ho neprodali a nerozdělili?

Ne, já jsem slyšela, že on neplatil, zadlužil se, i když je družstevní a že mu ho vzali, tak jsem to slyšela od lidí, bydleli jsme naproti hřbitova na Nerudově.

Ta hloupost, byla to tím, že jste byla zamlklá, nechala si všechno líbit?

Ne, já si nenechala všechno líbit, ale nedávala jsem to najevo.

Kdybyste byla průbojnější?

S dnešními zkušenostmi, do té doby určitě ne.

Máte na partnera pozitivní vliv?

Já myslím, že jo.

Několikrát jsem vás viděla s modřinou, to pan Vencel?

No, jo, protože on totiž tvrdě že alkohol a to je konečná. Tak někdy mi dá facku jak jsem řekla, ale má mě rád, to není pořád.

Nepřemýšlela jste ho opustit?

Ne.

Z čeho si kupuje alkohol?

On má důchod.

A vám nepřispívá n jídlo?

Ano, samozřejmě.

Zasmějete se někdy?

Ale jo někdy.

Jak si sama sebe představujete do budoucna, co myslíte, že s vámi bude?

To si radši ani nemyslím. Nic si nepředstavuji. Hlavně se nemám kam vracet, že. A teď z toho spodu děkuji bohu, že tam ta chatka zděná. Já si teď spíše ty záporny nechávám a říkám, je hůř snad bude někdy i líp ...

Rozhovor č. 2 – Dušan

Kolik je vám let?

56

Jste svobodný, rozvedený?

Rozvedený.

Ženatý jste byl kolikrát?

Jednou.

Jak dlouho jste rozvedený?

17, 18 let

Kolik dětí jste měl v manželství?

4, a potom ještě jsem vychovával s družkou jednu, ale to byla její dcera. Děti jsou již dospělé, některé už mají děti – ta nejmladší ještě nemá, je jí 20,

Všichni bydlí tady v Bohumíně?

Ano, synek ale bydlí v Brně, jinač ta starší bydlí na Chánově a mladší bydlí jak je bývalí „opičák“.

Takže jste s dětmi v kontaktu?

Jsem.

Jak dlouho jste bez domova?

Jsem 6 let bez svého bytu.

Vy jste měl nájemní smlouvu?

Měl.

A proč nebo jak jste o byt přišel?

Udělal jsem chybu, bydlel jsem u paní, možná ji znáte – ona měla svůj byt, já jsem šel ku ní a svůj byt, jsem dal jejímu bývalému chlapovi, on přišel z kriminálu, ne dal, ale pronajal, aby tam šel, jako bydlet, ale on neplatil, 6-7 měsíců potom přišli za mnou z výboru, že tam mám dluh a musím to do týdne zaplatit, bylo to asi 9 tis. Kč, potom přišli ku Holubové a musel jsem odevzdat klíč jinač bych šel k soudu.

Vy jste potom bydlel u té vaší družky?

Paní Holubové? No. Teraz už ne ne, ona taky přišla o ten byt, bo tam někomu dávala elektřinu, oni tam topili a všelijaké věci a taky vodu a všechno, takže nemá z čeho zaplatit, to už je 2 roky, co nejsme spolu.

Takže 2 roky jste bez domova?

No, asi tak to bude. Já jsem někdy přespal u ségry.

Máte pocit, že za to může váš zkrachovalý vztah, že jste bez domova, proč jste neplatili byt u paní Holubové?

To bylo tak, že ona tam měla už předtím nějaký dluh a ona měla to doplatit a dopadla jak já. Tam ji rozkazovaly ty její podařené dcery a tak já jsem odešel, protože tam přišly ty její holky bydlet a tak já odešel ku ségře bydlet, nevím kolik tam byl dluh, nevím.

Jak se vám líbí naše čekárna na nádraží?

Jé, teraz to je o ničem, protože tam chodí kde jaké to ... předtím to bylo lepší, jak jsem tam začínal, bylo to dobré, nebyly ty kontroly takové. Se moc nekontrolovalo, jestli tam pijem víno nebo kouříme.

Jak jste na tom s alkoholem a cigaretami?

Kouření mi nic nedělá, nekouřím vůbec a sem tam to víno se vypije, ale není za co, jak si tam jednou vypiju, tak tam aji zaspím, protože nemůžu každý den jít ožralý jít spát k ségře, ona mě tam nechce.

Alkohol jste pil i předtím než jste přišel o byt, nebo se to zhoršilo po tom, co jste ztratil bydlení?

Jo to se zhoršilo hodně. ... Jak jsem byl v práci, tak to nešlo, do rána do 7 jsme robili, takže jsem neměl čas ani.

Když mluvíte o práci, kdy naposled jste byl zaměstnaný?

Jako na smlouvu? To už je dlouho, možná tak 16 – 15 let, nás propustili, bo snižovali stavy, hodně lidí propusili. Pak jsem byl v Rockwoolu, tam jsem robil 1,5 nebo 2 roky a od té doby jsem se nechytal, i ze zdravotních důvodu jsem se nechytal.

Takže žádnou pracovní smlouvu, propustili vás z důvodu hromadného propouštění, nebyl tam jiný důvod, třeba alkohol?

Ne.

Od té doby jste pracoval příležitostně?

3 roky, on ale platil na ruku.

Takže bez smlouvy?

Jo.

Kdy jste naposled pracoval bez smlouvy?

Minulý měsíc jsme robili, to jsme dostali za 3 dny 1500 Kč, teraz jsme měli jít tahat kable do železáren, jenomže sešlo z toho, mělo tam být 160 lidí a 80 jich chybělo, tak není. Zase něco s Láďou Turkem chystáme, mám číslo telefoní naň ho, jednoho toho podnikatele, uvidíme jak to dopadne v pondělí nebo úterý by nám měl říct, máme mu zavolat, jinač na smlouvu se nechytám, to určitě ne.

Řekli vám v Rockwoolu, proč vás propouští?

Za prvé to bylo kvůli penězům, já jsem platil na 4 děcka jak jsem se rozváděl, přes 2500 já jsem tam měl jenom skoro 5 tis. čistého a 50% prémii, ale těch 50 % jsem nikdy neviděl, takže jsem neměl z čeho žít, protože jsem musel platit 2 500 Kč, nakonec chtěla, abych platila i na ňu, já jsem chtěl jít na vyšší ten, měl jsem papíry na vysokozdvíhový vozík, ale on říkal, že ne, že bych musel být, tam kde jsem, protože chlapi co tam jezdí, už tam robili 20 let přede mnou, takže on nemůže vyhodit někoho staršího kvůli mně, potom byla hromadná výpověď a já jsem patřil mezi ně. Jinač ...

Kde v současné době přespáváte?

Jak vám říkám, u ségry, ta tam ale má takého jedno bezdomovce, no a jak si něco dám, tak na nádraží zaspím, ale u ségry málokdy. Bo málokdy dojde.

Sháněl jste si ubytovnu, sháněl jste se, byl jste ubytovaný?

Byl jsem na učilišti a potom už ne, protože jak jsem vám posledně říkal, já jsem přišel o podporu, protože jsem nevěděl, kdy se mám hlásit, protože jsem ztratil kartičku a na druhý den, nebo tak jaksi, takže vyřazený na půl roku, končí mi to koncem února.

Vy jste vyučen v oboru?

Ne

Takže základní vzdělání?

Jo. Papíry na vysokozdvížený vozík – už ne. Propadlo to už, musí se to obnovit, chtěl jsem jestli mi to nemůže vyřídit bratr, ale chtěl po mě kde mě někdo veme. No, ale že na svoje náklady, ale to stojí 5 tis. nebo kolik, to bylo jak jsem se stěhoval, tak se všechno potratilo, první si mám najít nějakého zaměstnavatele, co mě zebere a pak ne na moje náklady, že mi to zaplatí. No ale kdo vás dneska zebere, všechno honem, honem.

Přemýšlel jste někdy, proč jste se dostal do této situace? Ty příčiny vašeho bezdomovectví?

Rozvod. Taky ta Holubová, jak ten její neplatil můj byt. A jak jsem ho měl já platit, že, jak nebyla ta robota a to vězení...

Takže máte pocit, že to byl rozpad rodiny, vztahy. Děti vás nechtějí domů, když vidí vaši situaci, že by vás nechali u sebe bydlet?

Já mám nejmladší, ta má 3+1, klidně tam můžu spát, ale bez peněz to nejde, ona by mě nevyhodila, ale vím, že se to zeťákovi nemusí líbit. Já nechci dělat nikomu problémy, dá mi najíst, někdy okupat, ale bydlet ne... To nechci.

Myslíte, že stát má špatnou legislativu při ochraně proti vzniku bezdomovectví?

Já ani nevím, určitě jo, protože kdyby mě nechali na nějaký termín, tu škodu, co jsem měl na tom bytě, třeba měsíc, tak bych ten dluh vyplatil, oni chtěli během týdne, no, kdyby počkali 2 měsíce, tak bych sehnal, šel bych do kopáčské roboty, tam se dost vydělává, ale oni hned.

Vy jste se nestaral, jestli ten její bývalý partner ten byt platí?

On chodil s máti domů a můj byt byl ve Skčečoni, já jsem bydlel u Holubové, takže já jsem ho tak sto roků neviděl a pak mi přišla obsílka, že mám jít na ten výbor – bytové, že tam mám dluh a do týdne, byl konec měsíce, a že když nezaplatím příjdu o ten byt, nebylo kde sehnat, tak myslím, že kdyby měli trošku, já jsem nikdy neměl dluh na bytě, byl jsem tam 3 roky sám a vždycky jsem platil poctivě. Já jsem přišel z kriminálu už to je 11 let za alimenty, já jsem to měl nahlášené na bytovém, že jdu sedět, seděl jsem tam 16 měsíců a jak jsem se vrátil, tak tam bylo 15 tis. dluhů, no a plus penále, jenomže jsem potom bral z toho na tom bytové, na domácnost 1 100 Kč, tak jsem tam dával všechno co jsem dostával. Do roka jsem těch 15 tis. vyplatil a oni mi potom ještě dali další 40 tis. Kč, no že jako na penále.

Takže vy jste splatil řádný nájem a penále vám naskákalo 40 tis. ?

Ano, já jsem z toho neviděl ani korunu z toho. Na domácnost a to, z těch penálů zase bylo penále, ještě chtěli 30 tis. atd. Já jsem se na to vykašlal, že už nic platit nebudu no a šel ku té Holubové, ku té moji družce, ne.

V současné době jste vyřazený z evidence úřadu práce?

No. Však to víte, že jsem, však proto neberu tu hmotnou nouzi.

Když chodíte k sestře, tak vám někdy něco uvaří?

To jo, normálně ji tam pomáhám, ale prozatím tam má ještě bezdomovce, to je ale starší chlap a taky přispívá, je to starý chlap, takže peněz má dost, škoda, že jsme se nechal tak blbě vyřadit, ona mi neřekla ani slovo.

Jak s noclehárnou, máte zájem, když bude otevřena, využívat ji?

No, ale nevím jak to bude s téma peněžena. Jak to tam bude? Kdo mi pomůže s téma penězma? Ani nevím kolik to tam bude stát.

Co by se muselo stát, abyste se vymanil z té vaší situace, myslíte si, že kdybyste si našel práci, že byste si našel jiné bydlení nebo šel na ubytovnu?

Já uvidím, jak v tom lednu, to mi to končí evidovat a jestli budu brát normální peníze, tak si najdu nějakou ubytovnu.

Jaký je váš zdravotní stav?

Já nevím, ale asi to je těžké.

Chodíte k lékaři?

Já už tam nebyl jak dlouho.

Cítíte nějaké problémy?

S rukama, s rukama. Klouby už taky, předtím jsem robil 20 let a ty záda už ty 50 kilové pletivo, 20 let jsem tam robil, ten náznak tam je, cítím to. Spíš chci lehčí práci, těžkou bych už nezvládl. Chtěl jsem jít do ŽDB, ale lékař vůbec, podíval se do zdravotní karty a nemáte šanci. Též už mám problémy s tím...jako že nestihnu na to...no...jak to mám říct,no...jako se vyčůrat včas. Taky proto mě vyhodili z té ubytovny. Si stěžovala uklízečka.

Měl jste nějaké koníčky, zajímalo vás něco?

Ale spíš, sport mě baví většinou, fotbal, hokej, jinač bývalá baba, žena mě přemlouvala, abych četl knížky.

Vyhovuje vám život na ulici?

Ne, protože když máte robotu, tak nejste po venku, jste v robotě, a když robotu není, co doma, mám se na ni dívat celý den.

Myslíte, že jste se změnil vy sám, tím že jste skončil na ulici?

Já bych to, nevím jak to říct, kdybych měl šanci se dostat jinam do práce, nějak smlouvu, nebo to je jedno, určitě bych...mám něco v hlavě, je třeba spekulovat.

Máte pocit, že lidi se k vám chovají jinak, když vidí, že jste bezdomovec?

Určitě, většinou jsme venku na lavičkách a každý se dívá a myslí si svoje. Říkám, jak je práce, tak ráno vypadneme a přijdeme kolem 5-6 není čas něco spekulovat nebo něco takového.

Věříte v lepší život?

Já už asi ne. Kdyby mi bylo 20, ale za chvíli mi je 60 a do důchodu daleko, a kdo ví, když už jsme 2x vyřazený, tak mám dluh na pojištění.A Pokud tam máte dluh, tak se nechytáte.

Děkuji vám.

Rozhovor č. 3 – Vlastík

Pane Vlastíku, kolik vám je let?

42.

Jste svobodný?

Ano.

Nikdy jste nebyl ženatý?

Nikdy.

Žádný vážný vztah?

Jo byl, jednou 5 let a jednou 3.

Proč to nevyšlo?

No, nevyšlo. Jedna byla z Těšína, to bylo daleko, to jsme byli co 14 dní spolu, ta jedna Monika, co chodila i tady blondýna. S ní jsem byl asi od 18 roků, pak jsme spolu byli 3 roky.

Bydleli jste spolu v bytě?

Jo, v malometrážkách.

Kdo měl ten byt?

Ona.

Vy jste někdy měl svůj byt?

Nikdy, já jsem si nepožádal, já jsem žil životem dobrodruha od 20 let.

Co to znamená život dobrodruha?

Že jsem jezdil po firmách v republice, bydlel jsem tak po ubytovnách.

Takže práci vždycky s ubytováním?

No, no, no, no.

Kdy jste pracoval naposledy?

Naposledy jsem pomáhal kolegovi s dřevem.

To bylo ale asi bez smlouvy?

Jo, to bylo jenom tak, že mi dal na pivo a jídlo.

Na smlouvu jste dělal kdy?

To bude tak 5 let zpátky v ŽDB.

Proč vás propustili, víte?

Hodně nemocenských, taky nějaké absence, to jak byl fotbal, tak jsme chlapi dívali v hospodě na televizi a no bylo pivečko, jedno, druhé no a pak jsem už nevstal, no a jak bylo mistrovství, tak těch zápasů bylo víc no a bylo po prdeli.

Vy jste byl nemocný často?

Ano, podívejte se já mám trombózu a epilepsi, tak beru prášky vždycky jeden ráno a jeden večer, musím pravidelně, jak jsem vynechal 14 dní, tak to se mnou švihlo.

Takže před 5 lety, žádná pracovní smlouva a veřejně prospěšný pracovník?

Vlastně jo, BM servis, jsem zapomněl v loňském roce, ale to neberu jako práci, to je takové.

Příležitostně bez smlouvy?

Vždycky byla podpora.

Maminka ještě žije?

Maminka žije, tatínek zemřel, nedožil se „sametové“.

Máte sourozence?

Ano, mladšího bratra o 5 let.

Jste v kontaktu?

Ne.

Nestýkáte se?

Nebaví se se mnou.

Proč se spolu nebavíte?

Já jsem si s tou blondýnou vzal půjčku na moje jméno, pak jsem přišel o práci, přestal platit, ale to bylo na adresu od mámy a tam přišla exekuce, brácha za mě zaplatit 135 tis..

To je hodný bratr.

Jo, ale ji skoro vyhodili z bytu, protože to je její, jako od mamy. Cosi ji snad i vzali jako ti exekutoři.

Takže jste se vzdal práva na družstevní byt jako kompenzaci za to, že brácha zaplatil dluh?

Oni to udělali bez mého vědomí, mně přišla jenom obsílka, že se mám dostavit na úřad a mám adresu na městském úřadu.

S mamkou jste v kontaktu?

Jo, ale málokdy, já tam nesmím chodit.

Proč?

Kvůli bráchovi.

Jako aby se bratr nedozvěděl, že jste u mamky?

Třeba, to je takové ty pohledy na mě, jako by mě chtěl uhrýzt. My jsme se spolu nebavili už kdysi, on je jiný, já jsem jezdil po republice a říkal jsem to.

Nikdy jste neměl stálé místo, že jste někde bydlel a měl jste se kde vracet?

Ne.

Jak dlouho jste na ulici?

To přesně nevím, tak asi dva roky.

Když jste odešel z ubytovny, kde jste spal?

Chvilu na nádraží necelý rok, no a někdy přespím u kolegy. Ale teď jsem na nádraží v čekárně s kolegy z ulice. No a kupat se chodím na Charitu.

Nikdy jste se nesnažil dostat byt? Licitovat?

Ne já jsem takový, nějak bude, to mám od narození takovou povahu.

Mimo zdravotní problém epilepsie a trombózy, máte ještě něco jiného?

Trombózu, to jsem byl už 2x v nemocnici, mě to někdy napuchne a ještě mám 3,5 na dálku dioptrie, na čtení vidím jako.

Vy jste vyučen jako?

Nic.

Vy jste nedodělal školu v Havířově?

Já jsem nebyl v Havířově, ale v Bohumíně. Na učilišti na Husové.

Jaký obor?

Elektromechanik.

Elektromechanik a nikdy jste se tomu nevěnoval?

Ne, já nejsem technický typ. Já jsem si neuměl ani tkaničky zavázat, až před školou jsem se to naučil. Mě babička rozmazlila, já jsem byl jako dítě 3 roky u babičky v Petrovicích, naši na mě neměli čas, máma dělala do 11 v Grandu kuchařku a tatínek byl nespolehlivý, mockrát jsem ho strážlivého

neviděl, tak mě dali k té babičce. Tam jsem byl 3 roky, zrovna umíral děda, jako manžel v nemocnici. Byl 7 let v nemocnici, odumírání mozkových nervů. Ona si mě vzala, a já ji měl radši než rodiče, táta vždycky nadával, neměl mě rád, protože to byla mámy máma a já jsem říkal u nás doma, jako u nich, tady jsi doma, chytal nervy, se mu to nelíbilo, bo to byla od mamy mama, kdyby to byla jeho mama, tak by nenadával. On se o mě stejně nestaral.

Proč si myslíte, že nemáte bydlení a jste v této situaci?

Že jsem si nepožádal od byt, hned na začátku, to už se může od 18 ne?

Ano.

Tak jsem se dostal do té situace, že jsem bydlel na ubytovnách, jsem si dokonce přivydělával i ve Francii a Německu, ta jsem aji žebrol, když nebylo do čeho píchnout, tam vás nikdo nezná no, víte jak to je, to nebylo ale jako tak u kostela, na křižovatce, ještě nebyly kruhové objezdy, byl jsem asi půl roku ve francii, šlo přežít, dovezl jsem si nějaké ty tisíce. Triangl 5 korun, pro nich to je nic, 10 franků, to je pro něho jako 10 korun a pro vás už to je 50 jak šetříte.No a též ta slavná demokracie, bo tu každý tuneluje, fabriky krachují a člověk nesežene robotu a nejsou peníze na nic. Ani byt ani jídlo.

Máte nějaké koníčky?

Na sport se dívám, na fotbal, na formuli 1, vrcholový hokej, jak se jedná o mistrovství světa.

Kam se chodíte dívat?

Ke kolegovi k Pištovi, bydlí pod mostem, nebo k panu Vondrákovi, ale musím sehnat na flašku jako za vstupné.

Jak jste na tom s cigaretami a alkoholem?

Když je tak si alkohol dám, jak je, abych zapomněl na ty stresy, cigatety moc ne, někdy vykouřím 2 za den jenom. Mě to nedělá dobře.

Takže alkohol používáte jako antidepresiva?

Aji neurol tabletky, já patřím pod doktora Milbergra, tak mi někdy jak jsou nervy nebo stres, si to vemu a spím jako dudek.

Kolik toho vypijete?

Jak kdy, někdy více, někdy litr vína za den třeba, za týden těch 5 litrů vína, někdy, možná, nevím nepočítám to. Ale co jsem tu tak víc. Jak jsem měl tu robotu a bydlel na té ubytovně, tak tam se nesmělo, to jsem moc nepil.

Nejste na tvrdé?

Nejsem na tvrdé, protože to je drahé. To víno stojí, jak se třeba 3 lidi seženou, nebo někomu komu jdu stěhovat, tak mi něco dá, to víno stojí 35 Kč 2 litry v Kauflandu, to je dost levné, sice ta kvalita, to neodpovídá vínu moc, ale tak se tak složíme někdy, tak se to dá.

Jako na nádraží že se poskládáte?

Ano, třeba.

Máte jenom dávky hmotné nouze?

Jo. Příležitostní práce ne, ale třeba kolega chtěl snést postel z 3 patra, tak mi dal 50 Kč a tak.

Jak se stravujete?

Na polívku většinou naproti nádraží jak je, tam stojí 20 Kč polívka, nebo mě někdo pozve. Kdyby mě někdo někdy nepozval, tak to asi nepřežiju a jez a futruj.

Myslíte si, že si za situaci můžete vy nebo stát?

Já. A politici.

Proč?

Že jsem si nepožádal o ten byt, pak to je těžké.

Kdybyste měl byt a neměl práci, jak byste to řešil?

Bych o to přišel, asi jo. Bo bych byl bez roboty tak bych to neplatil. Ale ta není, tak je to na hovno.

O rekvalifikaci, žádal jste si?

Právě že ne.

Je vám 43, co si myslíte, že budete dělat dál?

42

Pardon. Jsem vám přidala rok. Co čekáte od života?

Nevím, možná dostanu tromb a udusím se, to víte jak se tomu říká. Nebo se mi něco stane, třeba se udusím ve spánku, já už byl i Opavě v blázinci.

Myslíte na sebevraždu?

Jo.

Vyhledal jste nějakou pomoc?

Jako lékařskou?

Je někdo kdo vám pomáhá?

Jo, jako psychicky myslíte? mám kamarády dobré, to jo, mám dobré kamarády.

Kdybyste si našel novou ubytovnu, že by se vám začalo líp žít?

No, já jsem právě už 3x tady ptal, v drátovnách tady kousek, tam pořád říkají koncem měsíce, bylo to lepší.

Napadl vás někdo?

Jo.

Protože jste bezdomovec?

Ne, to byla výplata, jsem vám to říkal, jel jsem kolem BM servisu, bylo po výplatě, jsme si sedli do stínu do parku, tam jsme si vypili, pak jsem šel na slunko, to bylo v létě, prázdniny, a on už jel do Pudlova domu, já jsem šel, tam jsem si dal láhvové pivo a tam se potom prochází sebranka a ten mě musel vidět jak tam šustím s tím, protože já jsem to měl v takové průhledné igelitové tašce a už jsem šel směrem na železárenský most a najednou prásk a vytrhl mi to z ruky a jel směrem na Kaufland, byl na kole. Měl jsem přes 6 tis., měl jsem hned jít zaplatit ubytovnu a pak si zajít užít. Půjčil jsem si na to, měl jsem 3 tis. od kamaráda, tehdy to stálo 2900 jsem to zaplatil a pak jsem mu to vrátil, no ale už jsem to neměl z čeho zaplatit, tak ta paní Bacháčková mě vyprovodila.

Šanci vrátit se už nemáte?

Nevím jednou jsem se ptal, 3x tady 1x tam, říkala, že se mám stavit později.

A vy jste se nestavil?

Ne. Tady právě říkali koncem měsíce, že tam je firma, přes léto, tam je hodně firem, pořád tu jsou ty firmy z celé republiky jsou tu zaměstnanci a je tam plno. Nevím už. Firmy už nevím.

Zasmějete se někdy?

Jak zasměju? Když je sranda, tak se zasměju.

Vidíte něco pozitivního na životě?

No moc toho nevidím pozitivního, akorát, že je někdy ta sranda.

Vzdal jste možnost na nějaký vztah?

Už asi jo, je pozdě.

Jste ochoten na sobě zapracovat? Dostat se z toho kolotoče?

Byl bych rád, ale nevím.

Co by se muselo stát?

Vyhrát.

Sázíte?

Ne, mně se nikdy nedařilo.

Ale život jste nevzdal?

Ne život ještě ne, ještě mám další průser, na moji občanku vybrali nějaké telefony. Ale kdybych sehnal bydlení, tak to jo, to bylo fajn, být zas v teple.

Osobní věci máte na centru?

Občanku mám pořád u sebe, tady mám klíč, to je jistější, dneska jsou spekulanti všelijací.

Máte dluhy?

Jo, Providentu a na tom, na pojišťovně.

Nesplácíte své dluhy? Nemáte z čeho?

Ne, nemám.

Něco, co byste mi chtěl ještě říct?

Právě že nevím, co bych vám chtěl říct, život je těžký ...

Rozhovor č. 4 - Břet'a

Kolik je vám let?

58.

Když se vás zeptám, byl jste ženatý?

Ano.

Jak dlouho jste byl ženatý?

Asi takových 20 let.

A jak dlouho jste rozvedený?

Asi takových 22 let.

Děti máte?

Jednoho kluka.

Jak je starý?

34 myslím.

Bydlí tady v Bohumíně?

Ano

Navštěvuje vás?

Ne

Jste v kontaktu?

Někdy.

Takže nechodí a neví, že jste tady na nádraží?

Ale nechodí tu.

Je zaměstnaný?

Zaměstnaný ve Skřečoni, jak se to jmenuje Rockwool, i manželka.

On má byt?

On bydlí u mojeho kamaráda, se kterým jsem hrál fotbal. Téma tady v Bohumíně, aji manželka tam bydlí.

Takže bydlí v podnájmu?

Ano.

Synova manželka pracuje?

Taky v Rockwoolu.

Když jste se rozvedl, měl jste byt?

Ano.

A ten byt byl čí?

Můj, na mě byl napsaný.

To byl městský byt?

To koupila dráha, tam postavili, jak je Rybenka, jak je kostel, tam postavili ten nový barák, 20 bytů a 10 bytů odkoupilo od dráhy družstvo, nebo něco takového.

Takže dekret na byt jste získal vy?

Ano.

Když jste se rozvedl, tak jste z bytu odešel?

Ano.

Nebo jste odešel ještě než jste se rozvedli?

Jak jsem se rozvedl, jo, ne, dříve, jo jo, odešel dříve, dříve.

Odešel jste teda proč?

No našel jsem si jinou ženu.

A s tou jste žil jak dlouho?

15 myslím, no myslím 15 let.

Bydlel jste u ní v bytě?

U paní Kozlové, ano.

Proč jste se s pí Kozlovou rozešel?

To je jednoduché, moje maminka má alhajzmerovou nemoc, nebo jak se to jmenuje, tak jsem říkal, že té moji Kozlové, bo tam byla paní Lenka Vrublová, že ju vezmou do domova důchodců, ale až bude místo za park, tak jsem říkal Kozlové, já tam půjdu na měsíc na dva, potom se vrátím zpátky, jenom mi vzali maminku do domova důchodců, mě nechali v tom bytě, ten byt tak 3 měsíce, a jak jsem se vrátil k paní Kozlové tak měla už jiného chlapa.

Kam jste šel bydlet pak?

No kam, no pod stan, nebo kam jinam, též u kamaráda nebo v přírodě, no a pak tu, na nádraží. Kam jako že, no, no, nebylo kam.

Jak dlouho už jste bez bytu, bez domova?

Ai tak tři roky, myslím.

Jak byste charakterizoval to vaše soužití s paní Kozlovou, bylo spokojené?

Jo velice, velice spokojené, velice.

Takže jediný důvod rozpadu vztahu byl, že se objevil jiný přítel.

Ano, ano, ano. Dalo by se to tak říct.

Vím, že naposled jste pracoval v Bochemii, v kterém to bylo roce?

Nevím, já už tam ... 2006? ... To fakt nevím, to tak mohlo být. To vám fakt nepovím, to nevím, jak dlouho.

Proč vás propustili ze zaměstnání?

To je zas tak, že propouštělo se a já jsem dělal v dopravě, výkladka a nakládka vagonu a přišel pan Ruský vedoucí a říká, že 2 musí propustit, tak mě propustil bo jsem byl i Pepika Merforta ze Skřečoně propustil, bo byl nejstarší já jsem byl druhý nejstarší, tak si nás zavolaal a propustil.

Myslíte si, že to, že jste byl starý, že byla jediná příčina, proč vás propustil?

Jo, myslím.

Nemohlo to být něco s alkoholem ?

Ne, ne, ne. Něco se vypilo, i v práci, ale byl jsem dobrý řidič, ale s panem vedoucím jsem problém neměl. Mě se zdá, že mě tam měli rádi.

Od té doby jste už nikdy nebyl zaměstnaný?

Ne, ne.

Takže v Bochemii jste pracoval naposledy.

Jo.

Ani žádné příležitosti práce?

Ne.

Takže jste se zaevidoval na úřadu práce a pobíral dávky?

No ano, ano.

Když se ještě zeptám na vaše závislosti, kouříte?

Jo.

Kolik?

40 denně.

Pijete alkohol?

Vypiji si, ale to snad všichni tady, to jeden něco koupí, no pak zas ten druhý, jak kdo má peníze, ale málo.

Opravdu?

No, jo, šak mě znáte, jo dám si, tady všichni, jo, pijou, no, víno z krabice, já vám to neřeknu kolik, vy byste se zlobila

Jaký je váš současný zdravotní stav?

Akorát ty nohy nešlapou, jinak jsem zdravý. No akorát nezajdu na záchod bo mě tak ty nohy neposlouchají, že ani nevstanu

Co konkrétně vám řekl lékař na ty nohy? Na co vás léčí ?

To mi pan primář neřekl, dával mi nějaké léky.

Bércový vřed, nebo něco takového?

Ne. Odešli mi nohy, jinak jsem zdravý, potom mě jak propustil za 2-3 měsíce, tak jsem 2 měsíce vydržel s nohami a pak zase odešly.

Jak si sháníte jídlo? Stačí vám dávky, které vám jsou vypláceny?

Nestačí, ale nemusím, nestačí, tak ... boty si musíte koupit, nebo něco takového a tu cigaretu si musím koupit, to není nutné, ale tu mi nosí jedna paní z dráhy, tu uklízí, mi nosí jídlo, ne zkažené, donese sáček - třeba párky, hodně mi pomáhá.

Takže hygienu vlastně chodíte vykonávat na denní centrum?

Jo.

Chodíte jednou týdně předpokládám?

Jo.

Když pro vás přijedou autem?

Jo.

Rozumím.**Co očekáváte od budoucnosti? Jak si představujete další život?**

To vám fakt nepovím, nevím co budu dělat, nevím jak to bude na noclehárně, co já tam budu dělat, já s těma nohama, teďka tam v noci, jak to tam bude vůbec?

Řešil jste nějak tu vaši bytovou situaci, vím, že jste byl 1 měsíc na ubytovně, to vám nevyhovovalo?

V Ostravě, ne, nevyhovovalo, já jsem potom přestal chodit, tam byl se mnou Česílko ten kolega, no a ten byl takový, že ze začátku to týden klapalo, pak odjel pryč, já jsem nemohl chodit, hladověl jsem, vrátil jsem se než jsem tam měl být, takže mě to bylo líp, tady mi kluci, jak jsem vzal a dal jsem korunu a šel něco koupit k jídlu, tak Radek, nebo někdo jiný byl ochotný, to mi vyhovovalo víc než na té ubytovně.

Když jste na té čekárně, taková komunita, vypomáháte si? Že někdo má dávky, koupí druhému jídlo a naopak vy mu to potom vrátíte?

Jo, ano, ano, ano ...

Když tak hodně kouříte, to vám moc nezůstane? Cigarety vám někdo přinese?

Alkohol jo, cigarety ne, jenom jídlo.

Co vy vidíte jako hlavní příčinu, že jste se stal bezdomovcem?

Co si myslím, že je hlavní příčina, jako u mě? Já si myslím, že vlastní vinou.

A co konkrétně myslíte?

Nevím, asi ten alkohol v práci, i v té práci jak mě vyhodili, i ta Kozlová jak si našla chlapa, nevím proč to udělala, jak bude dál, fakt nevím, uvidím jak se vrátím z nemocnice, na noclehárnu, tak tam asi nepůjdu, budu tu, no.

A když se to tady zamkne na noc, kde budete?

To právě nevím, fakticky nevím, co, někdy nad tím uvažuji, někdy bych až brečel, ale nevím s těma nohama nevím co budu dělat. Ale bydlet jinam nepůjdu, to raději do té nemocnice, ale tam to nejde furt. No, snad to brzo skončí.